

Мр. Јасмина Киурски
Заменица Апелационог јавног
тужиоца у Београду

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ АКТИ¹

Универзална декларација Уједињених нација о људским правима,² већ у Преамбули садржи одредбе од значаја за разумевање родне равноправности, односно чињенице да жене и мушкарци имају једнака права, с једне стране, али и још увек присутног родно заснованог насиља и насиља у породици и у партнерским односима, као облика негације урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих људи, с друге стране. За разумевање родне равноправности од значаја су и одредбе које прокламују да су сви пред законом једнаки и да имају право, без икакве разлике, на подједнаку заштиту закона, као и право на једнаку заштиту против било какве дискриминације којом се крши ова Декларација и против сваког подстицаја на овакву дискриминацију (чл. 7). Даље је прописано да пунолетни мушкарци и жене, без икаквих ограничења у погледу расе, држављанства или вероисповести, имају право да склопе брак и да оснују породицу, као и да су равноправни приликом склапања брака, за време трајања и приликом његовог развода. Брак се може склопити само уз слободан и потпун пристанак лица која ступају у брак, док је породица природна и основна ћелија друштва и има право на заштиту друштва и државе (чл. 16). У тексту Универзалне декларације посебно је наглашено да право на нарочито старање и помоћ имају мајке и деца, као и то да сва деца, рођена у браку или ван њега уживају једнаку социјалну заштиту (чл. 25).

¹ Жарковић, М. Шурлан, Т. Киурски, Ј. Матић, М. Јосимовић, С. (2012) „Ка бољој заштити жртава насиља у породици-одговор правосуђа“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, стр. 9-108.

² Усвојена и прокламована резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 А (III) од 10. децембра 1948. године. Значај усвајања овог документа означен је усвајањем 10. децембра као дан људских права који се сваке године обележава свуда у свету.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима,³ поред бројних одредби које дефинишу корпус грађанских и политичких права, након позивања на међународне документе о признавању достојанства битног за све чланове породице и њихових једнаких и неotuђивих права, као и оне који прокламују да се идеал слободног људског бића које ужива грађанске и политичке слободе и које је ослобођено од страха и беде, може постићи само ако се створе услови који омогућавају свакоме да ужива своја грађанска и политичка права (као и своја економска, социјална и културна права), у члану 3. наводи да се државе чланице овог Пакта обавезују да обезбеде подједнако право мушкарцима и женама да уживају сва грађанска и политичка права формулисана у њему. Појам породице и њена заштита, као и право и услови на ступање у брак мушкараца и жена зрелих за брак, регулисан је на готово идентичан начин као и у Универзалној декларацији Уједињених нација о људским правима (чл. 23). Наглашено је и то да свако дете, без дискриминације засноване на раси, боји, полу, језику, вери, националном или социјалном пореклу, имовном стању или рођењу, има право да му његова породица, друштво и држава указују заштиту коју захтева његов статус малолетника (чл. 24), као и то да су сва лица једнака пред законом и да имају право без икакве дискриминације на подједнаку заштиту закона (чл. 26).

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима,⁴ врши конкретизацију индивидуалних и колективних права утврђених у претходно донетим међународним документима и то у делу који се односи на економска, социјална и културна права, а одређује и мере за надзор над њиховим поштовањем. Поред осталих, а у контексту разматрања неодрживости дискриминације по основу пола, односно насиља у породици и партнерским односима, од значаја су и одредбе којима се државе чланице овог пакта обавезују да гарантују да ће сва у њему формулисана права бити остваривана без икакве дискриминације засноване на раси, боји, полу, језику, вери, политичком мишљењу или каквом другом мишљењу, националном или социјалном пореклу, имовинском стању, рођењу или каквој другој околности (чл. 2 ст. 2).

Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације⁵ регулише превасходно проблем расне дискриминације, али данас представља општи акт у

³ Пакт је усвојен и отворен за потписивање и ратификовање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године а ступио је на снагу 23. марта 1976. године. Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима је објављен у Службеном листу СФРЈ број 7/1971. Савезна Република Југославија је Пакт ратификовала 12. марта 2001.године. Уз Пакт су усвојена и два протокола и то: Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима који је ступио на снагу 23. марта 1976. године и Други факултативни протокол који има за циљ укидање смртне казне уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима који је ступио на снагу 11. јула 1991. године. Савезна Република Југославија је оба протокола ратификовала 6. септембра 2001. године. (Службени лист СРЈ-Међународни уговори , бр. 4/2001).

⁴ Пакт је усвојен и отворен за потписивање и ратификовање, или приступање, резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2200 А (XXI) од 16. децембра 1966. године, а на снагу је ступио 3. јануара 1976. године. СФРЈ је Пакт ратификовала у јулу 1971. године (Службени лист СФРЈ-Међународни уговори, бр. 7/71). Савезна Република Југославија је Пакт ратификовала 12. марта 2001.године.

овој материји, те је стога неопходно имати у виду и ову конвенцију. У наведеној конвенцији израз „расна дискриминација“ односи се на свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства које се заснива на раси, боји, прецима, националном или етничком пореклу који имају за циљ или за резултат да наруше или да компромитују признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, права човека и основних слобода у политичкој области јавног живота (чл.1).

Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена,⁶ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women- CEDAW) је први међународноправни инструмент који, уз позивање на одредбе већ донетих међународних докумената и уз наглашавање обавеза држава чланица да обезбеде равноправност мушкараца и жена, на свеобухватан начин гарантује заштиту грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права жена. За сврху ове конвенције, израз „дискриминација жена“ означава сваку разлику, искључење или ограничење у погледу пола, што има за последицу или циљ да угрози или онемогући признање, остварење или вршење од стране жена, људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена (чл. 1). Од посебног значаја је одредба члана 5. која прописује да државе чланице треба да предузму мере ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена да би се отклониле предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању о инфериорности или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкарца, односно жене.

Факултативни протокол уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена,⁷ предвиђа да државе чланице овог протокола прихватају надлежност Комитета за елиминисање дискриминације жена да прима и разматра представке поднете од стране или у име појединца или групе појединаца који се налазе у надлежности државе чланице, а тврде да су жртве кршења (од стране државе чланице) неког од права наведених у Конвенцији.

Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена,⁸ констатује да је насиље засновано на разлици полова облик

⁵ Усвојена и отворена за потписивање и ратификовање или приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 2106 А (XX) од 21. децембра 1965. године. Ступила на снагу 4. јануара 1969. године. „Службени лист СФРЈ“ (Међународни уговори) бр. 6/1967. Савезна Република Југославија је ратификовала 12. марта 2001. године.

⁶ Усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација резолуцијом 34/180 од 18. децембра 1979. године и ступила на снагу 3. септембра 1981. године. СФРЈ је Конвенцију ратификовала 1981. године (Службени лист СФРЈ-Међународни уговори број 11/1981), а СРЈ Опциони протокол-2002. године (Службени лист СРЈ-Међународни уговори број 13/2002).

⁷ Факултативни протокол уз Конвенцију закључен је 6. октобра 1999. године у Њујорку, а на снагу је ступио 22. децембра 2000. године. У наш правни систем је уведен 2002. године (Службени лист СРЈ- Међународни уговори број 13/2002).

⁸ Једанаесто заседање Уједињених нација 1992. године садржано у документу А/47/38.

дискриминације који озбиљно умањује могућности да жене користе права и слободе на основу равноправности са мушкарцима.

Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама⁹ у члану

1. насиље према женама дефинише као сваки акт родно заснованог насиља које резултира или може да има за резултат: физичку, сексуалну или психичку штету или патње жена, укључујући претње таквим актима, ограничење или произвољно лишавање слободе, без обзира да ли произлази из јавног или приватног живота. Насиље над женама обухвата следеће облике:

- физичко, сексуално и психолошко насиље које се јавља у породици (укључујући батинање, сексуалну злоупотребу женске деце у домаћинству, насиље везано за мираз, брачно силовање, женско генитално сакаћење и друге традиционалне праксе штетне за жене, небрачно насиље и насиље повезано са експлоатацијом);
- физичко, сексуално и психолошко насиље које се дешава у оквирима шире заједнице (укључујући силовање, сексуалну злоупотребу, сексуално изнуђивање и понижавајући рад, насиље у образовним установама и на другим местима, трговину женама и принудну проституцију);
- физичко, сексуално и психолошко насиље учињено или опроштено од стране државе, ма где да се десило (чл. 2).

Конвенција Уједињених нација о правима детета¹⁰ као један од основних принципа, уз оне означене као посвећеност најбољим интересима детета, прописује право на живот, преживљавање и развој и поштовање ставова детета, што је уједно и принцип недискриминације. Одредбе од значаја за разумевање последица које насиље у породици може имати на развој детета, а тиме и обавезе државе да предузме све мере којима ће то предупредити наведене су у Преамбули Конвенције:

- кроз подсећање да су Уједињене нације у Општој декларацији о правима човека прокламовале да деци у детињству припадају посебна брига и помоћ;
- уз увереност да породици, као основној јединици друштва и природној средини за развој и благостање свих њених чланова а посебно деце, треба да буде пружена неопходна заштита и помоћ како би могла у потпуности да преузме одговорности у заједници;
- уз прихватање да дете, у циљу потпуног и складног развоја личности, треба да расте у породичној средини, у атмосфери среће, љубави и разумевања;
- уз став да дете треба да буде у потпуности припремљено да живи самостално у друштву и да буде васпитано у духу идеала прокламованих у Повељи

⁹ Генерална скупштина је усвојила ову Декларацију у децембру 1993. године.

¹⁰ Усвојена је резолуцијом 44/25 Генералне скупштине УН 20. новембра 1989. године. Резолуција и протоколи- Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији уз Конвенцију о правима детета и Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета уведени су и у национални правни систем Републике Србије (Службени лист СФРЈ- Међународни уговори, број 15/90, Службени лист СРЈ, бр. 4/96 и 2/97 и Службени лист СРЈ, бр. 7/2002).

Уједињених нација, а посебно у духу мира, достојанства, толеранције, слободе, равноправности и солидарности.

За потребе ове конвенције дететом ће се сматрати свако људско биће које није навршило осамнаест година живота, уколико се, по закону који се примењује на дете, пунолетство не стиче раније (чл. 1).

Пекиншка декларација и Платформа за акцију¹¹ представљају најобухватнији глобални политички оквир за унапређење родне равноправности, али и документе који обавезују државе чланице на развијање политике родне равноправности у складу са циљевима постављеним на нивоу светске заједнице. У делу Платформе за акцију који носи наслов Насиље над женама, још једном је указано на основне постулате од значаја за разумевање нужности поштовања људских права и основних слобода жена, а потом и на чињенице: да је насиље над женама препрека постизању циљева једнакости, развоја и мира; да се насиљем над женама крши, угрожава и поништава уживање људских права и основних слобода жена; да низак друштвени и економски статус жена може бити и разлог и последица насиља над женама (чл. 112). У члану 113. се наводи да израз „насиље над женама” означава сваки акт насиља заснован на полним разликама који доводи, или ће вероватно довести, до психичког, физичког или полног угрожавања или патње жена, укључујући и претње таквим актима, присилу или самовољно одузимање слободе, било да се то дешава у јавном или приватном животу. Сходно томе, насиље над женама обухвата:

- физичко, сексуално и психолошко насиље до ког долази у породици (укључујући тучу, сексуално злостављање женске деце у домаћинству, насиље у вези са миразом, брачно силовање, одсецање женских гениталија и друге традиционалне поступке који шкоде женама, насиље које не долази од брачног друга и насиље у вези са експлоатацијом);
- физичко, сексуално и психолошко насиље до ког долази у широј заједници (укључујући силовање, сексуално злостављање, сексуално малтретирање и заплашивање на послу, у образовним институцијама и на другим местима, трговање женама и присилну проституцију);
- физичко, сексуално и психолошко насиље почињено или прећутно одобрано од стране државе, где год да до њега долази.

Други акти насиља над женама обухватају: насиље над људским правима жена у ситуацијама оружаног сукоба (посебно убиство, систематско силовање, сексуално ропство и насилну трудноћу), насилну стерилизацију и насилни прекид трудноће, насилно коришћење контрацептивних средстава, убијање женске деце и пренатални избор пола (чл. 114. и 115.).

Резолуција Комисије Уједињених нација за људска права 2003/45-Елиминација насиља над женама¹² потврђује да израз „насиље над женама” значи сваки чин родно заснованог насиља који за резултат има, или ће вероватно имати, физичку,

¹¹ Усвојена на Четвртој светској конференцији Уједињених нација о женама одржаној у Пекингу, септембра 1995. године.

психичку, сексуалну или психолошку штету или патњу жена, укључујући и претњу таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе било у јавном или приватном животу, укључујући и насиље у породици, злочине почињене у име части, злочине почињене у име страсти, трговину женама и девојкама, традиционалне обичаје штетне по жене, укључујући и сакаћење женских гениталија, ране и присилне бракове, убиство женске одојчади, насиље и убиства у вези са миразом, напади киселином и насиље у вези са комерцијалном сексуалном експлоатацијом, као и економску експлоатацију (чл. 4);

Миленијумска декларација¹³ положај жена изједначава са положајем мушкараца изричитим навођењем да „мушкарци и жене имају право да живе и подижу своју децу у достојанству“ (I, 6), као и да „иста права и могућности морају бити гарантовани женама и мушкарцима“ (I, 6). У оквиру појединачно наведених група права, посебно се наглашава неопходност супротстављања свим облицима насиља према женама, као и имплементацији Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена (V, 25).

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода¹⁴ нормира основна људска права у погледу положаја жена и уопште родне равноправности. Одредбе које се специфично односе на положај жена формулисане су као право на поштовање приватног и породичног живота (чл. 8), право на склапање брака (чл. 12) и забрана дискриминације (чл. 14).

Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици¹⁵ је један од најзначајнији докумената посвећених питањима од значаја за разумевање насиља над женама и насиљу у породици. Према члану 3. (тачка б) Конвенције „насиље у породици“ означава свако дело физичког, сексуалног, психичког односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио исто боравиште са жртвом. Према истом члану (тачка а) ове конвенције „насиље над женама“ означава кршење људских права и облик дискриминације над женама и представља сва дела родно заснованог насиља која доводе или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности, било у приватном животу. Посебна пажња посвећена је спровођењу одговарајућег тренинга професионалаца, као и координираној сарадњи ради свеобухватног и одговарајућег упућивања у конкретним случајевима који се баве жртвама, односно учиниоцима свих дела насиља обухваћених Конванцијом, и то како у области спречавања и откривања таквог насиља, једнакости између жена и мушкараца, потреба и

¹² Усвојена је консензусом 23. априла 2003. године, на 59 састанку. Документ је заведен под ознаком E/CN.4/RES/2003/45, званичан назив текста-UN Commission on Human Rights, Commission on Human Rights Resolution 2003/45: Elimination of Violence against Women, 23 Април 2003.

¹³ На Миленијумском самиту одржаном у Њујорку 8.септембра 2000. године, усвојена је Миленијумска декларација A/Res/55/2.

¹⁴ Усвојена од стране Савета Европе у Риму 04.11.1950. године.

¹⁵ Документ Комитета министара (КМ) Савета Европе од 7. априла 2011. године.

права жртава, тако и у домену поступања усмереног ка спречавању секундарне виктимизације (чл. 15).

РЕПОРУКЕ ОРГАНА САВЕТА ЕВРОПЕ

Препорука Р (90) 2Е Комитета министара Савета Европе о социјалним мерама у вези са насиљем у породици.¹⁶

Препорука 1450 (2000) Парламентарне скупштине Савета Европе о насиљу над женама у Европи.¹⁷

Препорука 1582 (2002) Парламентарне скупштине Савета Европе о насиљу над женама у породици.¹⁸

Препорука (2002) 5 Комитета министара Савета Европе о заштити жена од насиља.¹⁹

Препорука 1681 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе.²⁰

Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе.²¹

Након што је родно засновано насиље према женама у породици препознато на међународном нивоу као посебан облик кршења људских права, земље чланице Уједињених нација и Савета Европе, приступиле су доношењу закона како би санкционисале ову врсту насиља. Међутим, како међународни документи који се тичу насиља над женама и насиља у породици углавном садрже доста широке дефиниције насиља у породици, то је Препоруком Савета Европе (2002) 5 указано на који начин државе треба да дефинишу насиље у породици, руководећи се следећим принципима:²²

- Насиље у породици треба да буде дефинисано тако да учини јасним да је реч о специфичном облику родно заснованог насиља.
- Оквир појма насиља у породици не сме бити дефинисан преуско тако да, на пример, искључује насиље између брачних партнера или насиље које се дешава изван дома (нпр. унутар интимних односа).

¹⁶ Усвојена од стране Комитета министара 15. јануара 1990. године.

¹⁷ Скупштинска расправа, 3. априла 2000. године (9. заседање). Текст усвојен од стране Скупштине 3. априла 2000. године.

¹⁸ Скупштинска расправа, 27. септембра 2002. године (32. заседање). Текст усвојен од стране Скупштине 27. септембра 2002. године (32. заседање).

¹⁹ Усвојено од стране Одбора Министара 30. априла, 2002. године на 794. састанку Министарских изасланика.

²⁰ Скупштинска расправа, 8. октобра 2004. године (32. заседање). Текст усвојен од стране Скупштине 8. октобра 2004. године (32. заседање).

²¹ Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 12 March 2010 (see [Doc. 12111](#), report of the Social, Health and Family Affairs Committee, rapporteur: Mrs Ohlsson; and [Doc. 12155](#), opinion of the Committee on Equal Opportunities for Women and Men, rapporteur: Mrs Rupprecht).

²² Киурски, Ј. Антонијевић, М. (2014) “Јавни тужилац и заштита људских права у кривичном поступку-механизми заштите”, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, стр. 32-37.

- Треба избегавати коришћење термина „породично насиље“ (family violence) уместо насиље у породици (domestic violence) уколико то поразумева искључивање из дефиниције свих жртава и учинилаца изузев чланова (законите) породице.
- Држава не треба да дефинише преуско ни природу насиља у породици тако да на пример укључује само физичко насиље или да експлицитно искључује психичко насиље.
- Државе треба јасно да истакну чињеницу када дефиниција насиља у породици обухвата и друге врсте насиља (нпр. економско насиље). Термин насиље треба да буде дефинисан тако да обухвати не само грубу принуду већ и друге „суптилније“ контролне обрасце. Уколико је у појам насиља у породици укључен инцест, то мора бити јасно истакнуто.
- Из дефиниције насиља у породици треба да јасно произилази да овај облик насиља над женама представља друштвени проблем који захтева интервенцију власти, а не приватну ствар појединца.
- Када држава жели да укључи специфичне облике насиља над женама (као што су силовање или трговина женама) у појам насиља у породици, треба да јасно дефинише у ком смислу би ове облике насиља требало третирати другачије ако се и када се догоде у контексту породичних или домаћих односа, односно у другим контекстима.
- Држава треба да предузме акције и мере у циљу јасног препознавања природе и узрока насиља у породици, како би се развила делотворна правна средства и политика превенције и заштите у овој области.

Поред наведене Препоруке Савета Европе (2002) 5 смернице за дефинисање, санкционисање и вођење поступка за насиље у породици садрже и бројни други међународни акти:

- Државе треба да у оквиру свог законодавства усвоје правне мере усмерене на превенцију насиља над женама.
- Држава треба да усвоји посебно законодавство о насиљу у породици, укључујући и кривичне санкције и грађанскоправне лекове.
- Држава треба да предвиди насиље у породици као посебно кривично дело.
- Држава треба да ревидира и/или повећа казне за умишљајне телесне повреде за насиље у породици.
- Држава треба да инкриминише инцест.
- Држава треба да инкриминише силовање у браку или ванбрачној заједници.
- Држава треба за жртве насиља над женама да обезбеди и одређене заштитне мере, као и одговарајуће службе подршке жртвама, укључујући и склоништа за жртве.
- Држава треба да омогући жртвама насиља у породици да добију одговарајућу накнаду за сваку материјалну, физичку, психолошку, моралну и друштвену повреду које су претпеле, сразмерно степену њене тежине, укључујући и судске трошкове које су платиле.
- Држава треба да пропише и обезбеди максималну заштиту жртава насиља у породици, и поступање са дужномпажњом у правцу спречавања и реаговања на овај облик насиља над женама.

- Држава треба да спроведе кампање у циљу информисања жртава насиља о правцима и могућностима заштите.
- Држава мора да охрабрује и подстиче жртве насиља да користе правна средства (правне лекове).
- Држава треба да информише жене о њиховом праву да приступе механизмима правде.
- Држава треба да обезбеди ефикасне правне поступке по пријавама, тужбама и жалбама.
- Надлежни државни органи треба да благовремено, потпуно, темељно, непристрасно и озбиљно утврђују све пријаве насиља породици и да приведу извршиоце правди.
- Држава треба да усклади своје прописе и обезбеди да се правилима поступка онемогући неоправдано и/или понижавајуће испитивање жртава или сведоке насиља.
- Држава треба да пропише посебне услове саслушања жртава или сведока насиља како би се избегло понављања сведочења и умањили трауматски ефекти кривичног поступка.
- Држава мора да предвиди кривично гоњење по службеној дужности за случајеве насиља у породици.
- Држава треба да обезбеди бесплатну правну помоћ жртвама насиља у породици.
- Држава мора омогућити гоњење за насиље у породици без иницијативе саме жртве.
- Држава треба да омогући кривично гоњење извршилаца у случајевима насиља у породици чак и у одсуству сведочења жртве на суду, а полиција и други државни органи који примењују закон треба да добију овлашћење да воде истрагу и прикупљају доказе.
- Држава треба да омогући да рок застарелости за сексуалне деликте не почне да тече пре него што жртва постане пунолетна.
- Држава треба да жртвама насиља у породици обезбеди могућност вођења кривичног или грађанског поступка заштите, у циљу привремене или сталне забране насилнику да борави у кући где су жртва и њена деца наставити да живе и/или могућност тражења изрицања заштитне мере забране приласка жртви.
- Држава мора обезбедити заштиту жртви насиља у породици током судског поступка.
- Држава треба да успостави протоколе поступања здравствених установа и процедура за болнице у случајевима насиља у породици.

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО²³

Породица је саставни део друштва, па се породични односи не могу посматрати изван друштвене стварности, односно одвојено од других друштвених односа и појава. Наиме, поред основних функција као што су репродуктивна, економска, васпитна и образовна, заштитна и социјализаторска, породица омогућава задовољење многобројних

²³ Жарковић, М. Шурлан, Т. Киурски, Ј. Матић, М. Јосимовић, С. (2012), „ Ка бољој заштити жртава насиља у породици-одговор правосуђа“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, стр. 145-179.

емоционалних, друштвених, културних и других потреба, како између мушкарца и жене као супружника, тако између њих као родитеља и њихове деце, а потом између свих чланова породице међусобно и породице као ужег друштва и друштвене заједнице. Како је проблем породице веома сложен, то се проучавањем породице, као основне ћелије друштва, баве многе научне дисциплине, као што су право, социологија, психологија, етнологија итд. Породично право користећи достигнућа свих тих наука, наисцрпније регулише односе у породици позитивним правним прописима који истовремено одговарају захтевима савремене науке и нашој друштвеној стварности. Здрава и усклађена породица омогућава несметан развој појединца и представља чврсту основу за правилан развој друштва. Свако друштво настоји да породицу и породичне односе уреди и правно регулише у складу са својим потребама. Отуда и констатација Е. Фрома „да свако друштво има онакву породицу какву заслужује“. Ако посматрамо породицу код нас, стање у ком се налази и проблеме са којима се суочава, можемо слободно рећи да се наше друштво налази у дубокој кризи. Због сложености савременог друштва и начина живота породица се налази у многим психолошким, психопатолошким, социодевијантним, моралним и егзистенцијалним проблемима. Као последица таквог кризног стања, јавља се отуђеност појединца, губи се осећај припадности породици, међусобне сарадње и емоционална равнотежа. На тај начин породица престаје да буде оаза мира и место где би људи требало да се осећају најсигурније и постаје извор насиља и агресије коју појединци испољавају управо према члановима своје породице.

Тако долазимо до проблема насиља у породици које је постало универзални феномен заједнички за сва друштва без обзира на различите особености породице у односу на различите културе и друштвене облике породице кроз историју. Међутим, и поред различитих појавних облика насиље у породици увек представља кршење основних људских права члана породице. Стога овом проблему треба прићи системски, на свим нивоима и обезбедити заједничко деловање друштва и институција, као и унапредивање законодавног оквира у области заштите од насиља у породици. Правне мере за борбу против насиља у породици у законодавству Републике Србије установљене су пре свега у оквиру кривичног и породичног права, али је национално законодавство које се бави овом проблематиком знатно шире.²⁴

Преглед правних норми које постоје у законодавству Републике Србије (кривично, прекршајно и друго право) показује да је дошло до извесног помака у усклађености националног законодавства са међународним правним актима, односно са стандардима предвиђеним у међународном праву. Међутим, још много тога треба учинити да се законска решења ускладе са међународним стандардима. То се посебно односи на инкриминацију кривичног дела насиље у породици из члана 194. Кривичног законика (потребно је пре свега јасно дефинисати насиље у породици као облик родно заснованог насиља које обухвата физичко, психичко, сексуално и економско насиље, прецизирати

²⁴ Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 98 од 10. новембра 2006. године); Кривични закон/законик („Службени гласник РС“, бр. 10/02, 85/05, 72/09 и 111/09); Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ“, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 72/09 и 76/10); Породични закон („Службени гласник РС“, бр. 18/05); Закон о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 101/05, 116/08 и 111/09); Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05); Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“, бр. 85/05); Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС“, бр. 85/05 и 72/09); Закон о полицији („Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 63/09); Закон о равноправности полова („Службени гласник РС“, бр. 104/09) и Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, бр. 22/09).

појам члана породице и ускладити га са Породичним законом, предвидети хитност поступка, затим обавезу бесплатне правне помоћи и накнаде штете жртвама насиља у породици, пружање психолошке, социјалне и друге стручне помоћи и подршке жртвама, оснивање јединственог модела евиденције и обраде података о насиљу у породици на националном нивоу и сл.). Такође, држава треба да на пољу мера за заштиту и унапређење права жртва обезбеди својим надлежним органима кадрове који су обучени и квалификовани за спречавање и сузбијање насиља у породици, за идентификовање и пружање помоћи жртвама, укључујући децу, као и да осигура да различити органи међусобно сарађују (полиција, јавно тужилаштво, судови, здравствене службе, центри за социјални рад, невладине организације и др.) на националном и локалном нивоу. У циљу свеобухватне заштите жртва насиља у породици, поред унапређивања нормативног оквира и његовог усаглашавања са међународним стандардима, донете су и националне стратегије заштите од насиља у породици:

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности.²⁵

Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља.²⁶

Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима.²⁷

Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и партнерским односима.²⁸

Очигледно да насиље у породици из области приватности постепено прелази у јавну сферу. Држава све више преузима дужност заштите жртва насиља у породици, што и јесте њена одговорност и обавеза. Наиме, и Европски суд за људска права је на становишту да држава није дужна само да обезбеди одговарајући правни оквир за борбу против насиља у породици, већ и да осигура његово ефективно спровођење.

Устав Републике Србије²⁹

Принцип друштвене бриге о породици као примарној друштвеној групи и значајном елементу друштвене структуре прокламован је Уставом Републике Србије, према коме породица ужива разне облике законске, економске, социјалне и друге друштвене заштите и подршке, утврђене законским и другим прописима и мерама друштвено-економске и социјалне политике. Члан 66. Устава прописује да „породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту“, док је начин остваривања ове заштите уређен законима и прописима донетим на основу закона. На овај начин указано је на значај и место породице у нашем друштвено-политичком систему. Концепција о заштити породице као основном праву човека уређена је и другим одредбама Устава Републике Србије садржаним у Глави „Људска права и слободе“. Устав Републике Србије прописује да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности (чл. 15.), забрањује непосредну или посредну

²⁵ „Службени гласник РС“, бр. 15/09.

²⁶ „Службени гласник РС“, бр. 122/08 и Акциони план (2010-2012) за спровођење ове стратегије („Службени гласник РС“ број 15/10).

²⁷ „Службени гласник РС“, бр. 27/2011.

²⁸ Влада је усвојила Протокол новембра 2011.

²⁹ „Службени гласник РС“, бр. 98 од 10. новембра 2006. године.

дискриминацију по било ком основу, а нарочито по основу пола (чл. 21. ст. 3.), гарантује право на живот (чл. 24. ст. 1.), гарантује неповредивост физичког и психичког интегритета (чл. 25. ст. 1.), забрањује ропство и положај сличан ропству (чл. 26. ст. 1.), јамчи заштиту деце од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања (чл. 64.), предвиђа права и дужности родитеља (чл. 65. ст. 1.), и као што смо већ рекли члан 66. који јемчи посебну заштиту породице, мајке, самохраних родитеља и деце. Друштвена заштита породице остварује се и постојањем права из социјалног осигурања као што су право на породичну пензију, права из здравственог осигурања, право на дечији додатак, право наслеђа, станарско право и слично. Друштвена заштита породице огледа се и у оснивању и функционисању низа установа за одгој, чување и васпитање деце, другим облицима организоване помоћи породици, као и у стварању што повољнијих услова за вођење породичног домаћинства. Надзор органа старатељства над вршењем родитељског права представља један од основних облика друштвене заштите интереса малолетних лица, а нарочито интереса деце. Стога су за заштиту породице врло значајне одредбе тзв. социјалног законодавства, које се баве питањима материјалне, здравствене и друге помоћи породици и њеним члановима, посебно мајци и детету.

Кривични закон /законик Републике Србије

Насиље у породици из члана 118а Кривичног закона Републике Србије из 2002. године

Законом о изменама и допунама кривичног закона Републике Србије од 01.03.2002. године уведен је нови члан 118.а који санкционише насиље у породици. Овај члан је био садржан у Глави „Кривичних дела против брака и породице“, као што је то и данас случај. Наиме, иако у теорији кривичног права не постоји јединствено мишљење о заштитном групном објекту ових кривичних дела, јер се међусобно разликују не само по радњи извршења и последици, већ и по објекту радње, мотивима учинилаца итд, данас преовладава став да кривична дела против брака и породице чине једну групу кривичних дела.

Ради бољег сагледавања дат је хронолошки приказ инкриминације кривичног дела насиље у породици у нашем кривичном законодавству. Као што је већ речено, кривично дело насиље у породици код нас је први пут уведено Законом о изменама и допунама кривичног закона Републике Србије у члану 118а, који је гласио:

1. Ко употребом силе или озбиљном претњом да ће напасти на живот или тело повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице, казниће се новчаном казном или затвором до три године.

2. Ако је при извршењу дела из става 1. овога члана коришћено оружје, опасно оруђе или средство да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

3. Ако је услед дела из става 1. и 2. овога члана наступила тешка телесна повреда или трајно и тешко нарушавање здравља члана породице или је дело извршено према малолетнику, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

4. Ако је услед дела из става 1. и 2. овога члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

Кривично дело насиље у породици имало је основни и три квалификована облика. Основни облик се састојао у повреди или угрожавању телесног или душевног интегритета члана породице, са напоменом да тада важећи Основни кривични закон³⁰ није садржао појам члана породице у члану 113. под називом „Значење израза у овом закону“. Радња извршења основног облика била је одређена алтернативно као повреда или угрожавање телесног или душевног интегритета. Значајна новина је да се предвиђала кривична одговорност и за само угрожавање телесног или душевног интегритета члана породице употребом силе или опасном претњом. Под силом се подразумева пре свега употреба физичке, механичке или друге снаге али и примена хипнозе и омамљујућих средстава у циљу да се неко против своје воље доведе у несвесно стање или да се онеспособи за отпор. Претња је изјава којом се најављује, односно којом се ставља у изглед да ће се одређеном лицу нанети неко зло (напад на телесни интегритет, повреда неког права, наношење материјалне штете и сл.).³¹ Између употребе силе или озбиљне претње и наступелих последица мора постојати узрочна веза. Дело је свршено самим угрожавањем телесног или душевног интегритета члана породице, с тим да покушај овог дела није био кажњив.

У ставу 2, 3. и 4. члана 118а КЗ РС били су предвиђени квалификовани облици овог кривичног дела:

Први квалификовани облик кривичног дела насиље у породици разликује се од основног облика једино по средствима којима се извршава основни облик кривичног дела. Оружје и опасно оруђе су класична средства погодна за наношење тешких повреда тела или тешког нарушавања здравља. Оружје је средство чија је основна намена напад или одбрана и може бити хладно или ватрено. Оруђе је средство чија је намена обављање каквог друштвено корисног посла или рада, али које се може употребити за напад или одбрану. Која су то друга средства подобна да се тело тешко повреди или здравље тешко наруши је фактичко питање и цени се у сваком конкретном случају. Као друга средства подобна да тело тешко повреди и здравље тешко наруши сматрају се, поред чврстих тела (нпр. тежак камен, бич, гвоздена шипка, столица итд.), још и течне и гасовите материје које механички или физички делују (нпр. кипућа вода, врела пара), па и средства која хемијски делују (отрови). Подобност неког средства за наношење тешке телесне повреде не утврђује се по његовој редовној намени већ и по начину и могућности његове употребе у конкретном случају. Према становишту судске праксе, рука, песница или уопште део људског тела не може се сматрати средством у смислу става 2. овога члана (Врховни суд Југославије у одлуци КЖ бр. 100/66).

Други квалификовани облик насиља у породици постоји у ситуацијама с обзиром на наступелу тежу последицу, ако је услед дела наступила тешка телесна повреда или је наступило трајно и тешко нарушавање здравља члана породице, односно с обзиром на узраст пасивног субјекта кривичног дела, ако је дело извршено према малолетнику. Када је у питању узраст пасивног субјекта као квалификаторна околност, за постојање овог тежег облика насиља у породици није потребно наступање било каквих посебних (тежих) последица, већ је довољно да се малолетном члану породице употребом силе или претњом повреди или угрози телесни и душевни интегритет. Тешку телесну повреду или тешко нарушавање здравља треба тумачити у смислу одредбе члана 53. ст. 2. КЗ СР. Кривична

³⁰ „Службени лист СРЈ“, бр. 61/2001 и „Службени гласник РС“, бр. 39/2003.

³¹ Коментар Кривичног закона СР Србије (1981) Београд, Савремена администрација, стр 180.

дела тешке и лаке телесне повреде међусобно се разликују по својим обележјима, али је њихова заједничка карактеристика да се односе на повреду тела човека и нарушавање његовог здравља. Према томе, остваривање свих облика кривичних дела телесне повреде може се извршити на два начина: телесним повређивањем или нарушавањем здравља. Телесно повређивање је повреда телесног интегритета (целовитости, целокупности) човека и обухвата свако одвајање, уништење или оштећење било којег дела човечијег тела. Нарушавање здравља је пре свега изазивање телесне (соматске) или душевне (психичке) болести, без обзира да ли је у питању изазивање трајне или привремене болести. Телесно повређивање и нарушавање здравља могуће је проузроковати на сваком живом човеку, с тим да повреда плода, пре рађања, може предствљати телесно повређивање или нарушавање здравља бремените жене. Телесно повређивање и нарушавање здравља могу бити проузроковани и нечињењем. Тако, на пример, ускраћивањем хране, здравствене неге, здравствене помоћи и слично од стране лица које је дужно да изврши ове радње.

Најтежи облик (став. 4.) постоји у случају да је услед дела из става 1, 2. и 3. наступила смрт члана породице. Ради се о кривичном делу квалификованом тежом последицом, тако да је у односу на смрт потребно постојање нехата.

Извршилац дела (активни субјект) и оштећени (пасивни субјект) могу бити само чланови породице. Подстрекач или помагач могу бити и лица која нису чланови породице.

Кривично дело насиље у породици може бити извршено само са директним умишљајем, док у односу на тежу последицу учинилац поступа из нехата, осим када је у питању старосно доба пасивног субјекта, односно када је кривично дело извршено према малолетнику. Стога је потребно пажљивим утврђивањем свих објективних и субјективних околности утврдити да ли је у питању квалификовани облик овог кривичног дела или неко друго кривично дело. Кривично дело из члана 118а се у чињеничном опису у највећем делу поклапало са елементима других кривичних дела (нпр. чл. 53. и 54. КЗ РС), док је сексуално злостављање жена и деце као најтежи облик било предвиђено самосталним кривичним делима тако да су се кривичне пријаве у случају насиља и злоставе у породици најчешће подносила за ова друга кривична дела предвиђена законом (чл. 103, 104, 105, 107. ст. 2. и чл. 121. КЗ РС).

Ово је била уобичајена правна анализа једног кривичног дела, а сада ћемо покушати да укажемо на недостатке члана 118а КЗ РС која се тичу тумачења битних елемената, али и последице дела, као и проблема у пракси у примени овога члана. Пре свега, законодавац у ставу 1. наводи да извршилац кривичног дела насиље у породици може бити свако лице, иако смо рекли да извршилац може бити само члан породице, као и оштећени. Даље, у пракси је дуго времена, па и данас, било различитих тумачења трајног глагола „повређује“ или „угрожава“, што је за последицу имало неуједначено поступање како јавног тужилаштва тако и суда. Наиме, спорно је било, и остало, да ли насиље у породици може бити извршено и само једном радњом. По том питању чак је и Врховни суд Србије имао различити став, па се тако на пример у предметима КЖ I бр. 1137/04 и КЖ I бр. 1663/04 наводи да „глаголи повређује или угрожава телесни или душевни интегритет, означавају трајне и континуиране радње које се дешавају за време трајања брачне заједнице“, што значи да једнократно повређивање или угрожавање не би испуњавало захтеве овог кривичног дела. Међутим, Врховни суд Србије је у предмету Кзз бр. 46/06 од 15.06.2006. године закључио да: „за постојање кривичног дела насиље у породици из члана 118а КЗ РС није неопходан елеменат трајност или виšekратност радњи

извршења“. У вези са овом одлуком и става ВСС на скупу у Окружном суду у Београду, од 23.06.2006. године заузет је став да се кривично дело насиље у породици из чл. 194. КЗ (чл. 118а КЗ РС) може извршити једном радњом, али при томе треба имати у виду и последицу и потребно је да су породични односи трајније нарушени услед делатности окривљеног лица. Кривични законик из 2006. године покушао је да разреши овај проблем тако што је у одредби члана 112. став 30. под називом “Тумачење израза у овом закону“ прописао: „кад је радња кривичног дела одређена трајним глаголом сматра се да је кривично дело учињено ако је радња извршена једном или више пута“. Међутим, и поред тога и даље се уочава неуједначено поступање не само судова на подручју различитих апелационих судова, већ и судских већа унутар једног апелационог суда.³²

Мишљења смо да је правилан став да се кривично дело насиље у породици може извршити и само једном радњом, с тим да је потребно правилно ценити и све друге околности под којима је дело извршено.

Друго веома важно, али истовремено и врло сложено питање, јесте да ли код кривичног дела насиље у породици постоји стицај ако се дело учини према више чланова породице, односно питање продуженог кривичног дела насиље у породици. У пракси и у теорији поводом овог питања постоје различита мишљења. Наиме, судска пракса је заузела различит став о томе да ли постоји једно или више кривичних дела у ситуацији када је кривично дело насиље у породици извршено према више чланова породице. Став судске праксе није јединствен ни о томе да ли може постојати продужено кривично дело насиље у породици. По једнима, у начелу не мора се радити о стицају без обзира што се ради о различитим пасивним субјектима. Наиме, овде се не штите појединци као такви, већ породица и породични односи. Уколико је радња извршења предузета на такав начин (интерактивна и сукцесивна радња) да указује на природно јединство дела, стицај неће постојати. То се не односи на квалификовани облик када наступи смрт члана породице, када ће увек постојати стицај.³³ По другом схватању, без обзира што су групни заштитни објекат ове Главе брак и породица, нема продуженог кривичног дела када су радње извршене према различитим члановима породице. У тој ситуацији постоји онолико дела у стицају колико има и оштећених. У случају када је према истој особи, односно истом члану породице предузета једна или више радњи извршења постојаће само једно кривично дело насиље у породици. Али, ако се злостављање, односно један од облика насиља сукцесивно понавља према истом члану породице, постоји продужено кривично дело.

³² Проф. др. Милан Шкулић и Никола Милошевић, судија Врховног суда Србије, поводом овог проблема изнели су свој став: ако је присутан, учињен само један чин насиља члана породице према другом члану породице, а који (по свом испољавању, садржини, субјективном односу и сл.) указује на то да ће се насиље поновити, онда би и један случај насиља, једна радња извршења, не занемарујући ни последицу, субјективни осећај тзв. „ненасилног члана“, могао да оствари биће кривичног дела насиље у породици, првенствено његовог основног облика из чл. 194. ст. 1. КЗ. („Насиље у породици“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, стр. 31 и 32.)

„Због тога што је кривично дело насиље у породици трајно дело - постојаће једно кривично дело, када се врши према истој особи, без обзира да ли је предузета једна или више радњи извршења“ (Пресуда Окружног суда у Београду КЖ бр 491/07 од 05.03.2007. године)

„Кривично дело насиље у породици из чл. 194. КЗ може бити извршено и само једном радњом извршења“ (Пресуда Окружног суда у Нишу, КЖ бр. 1022/06 од 25.10.2006. године).

„Довољно је да је само једном повређен или угрожен телесни интегритет члана породице за постојање кривичног дела насиље у породици“ (Пресуда Окружног суда у Београду КЖ бр. 3286/3 од 11.11.2003. године).

³³ Стојановић, З. (2006.) Коментар кривичног законика, „Службени гласник РС“, Београд, стр. 476.

Мишљења смо да је друго схватање прихватљивије, обзиром да су радње извршења кривичног дела насиље у породици управљене против живота и тела као личног добра сваког човека, које као највећа лична и друштвена вредност ужива посебну и свеобухватну кривичноправну заштиту.³⁴

Насиље у породици из члана 194. Кривичног законика Републике Србије из 2006. године

Кривични законик из 2006. године је у члану 194. предвиђао кривично дело насиље у породици, али није успео да отклони наведене дилеме и уочене проблеме у пракси увођењем једне прецизне и јасне одредбе. Наиме, законодавац је код основног облика овог кривичног дела (став 1) изоставио трајни глагол „повређује“ и тиме само делимично разрешио проблем јер и даље предвиђао кривичну одговорност и за само угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице. Законодавац не само да није отклонио уочене проблеме већ је у чињенични опис основног облика кривичног дела насиље у породици унео нове термине који су такође подложни тумачењу, као што су дрско или безобзирно понашање, спокојство, душевно стање и члан своје породице. Законски текст члана 194. Кривичног законика је гласио:

1. Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се новчаном казном или затвором до једне године.

2. Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године.

³⁴ „Код кривичних дела против живота и тела осим у случају искоришћавања исте ситуације и постојања истог оштећеног, конструкција продуженог дела није могућа“. (Пресуда Врховног суда Србије К бр. 1009/99 од 04.09.2001. године и пресуда Окружног суда у Београду К бр. 694/97 од 23.03.1998. године. Слична ситуација постојала је и код кривичног дела разбојништво из чл. 169. КЗ РС односно чл. 206. КЗ. Наиме, ово кривично дело је предвиђено у Глави кривичних дела против имовине, па ипак није могућа конструкција продуженог кривичног дела, са образложењем да је кривично дело разбојништва по својој природи сложено кривично дело, састављено из кривичног дела крађе и принуде која је управљена против живота и тела.

„Када су у питању кривична дела којима се напада сама личност или уопште неко лично добро човека, као што су живот, тело, слобода, част, углед и друго, онда се не може конструисати продужено кривично дело без истоветности оштећеног“. (Пресуда Врховног суда Србије Кж бр. 566/99 од 13.07.1999. године и пресуда Окружног суда у Београду К бр. 597/98 од 23.12.1998. године.

„Код кривичног дела разбојништва, као и разбојничке крађе, по правилу нема конструкције продуженог кривичног дела, изузев ако је учињено искоришћавањем исте прилике над више оштећених“. (Пресуда Врховног суда Србије Кж бр. 982/98 од 05.11.1998. године и пресуда Окружног суда у Београду К бр. 675/97 од 19.02.1998. године.

„Кривично дело насиље у породици из чл.194. КЗ је такво кривично дело са индиферентним бројем чињења, а не продужено кривично дело, имајући у виду природу овог кривичног дела, с обзиром на то да је реч о једном континуираном стању у коме се налази члан породице, а које може трајати краће или дуже време, услед радњи које други члан предузима према њему.“ (Пресуда Оружног суда у Београду Кж бр.492/09 од 2.02.2009.године и пресуда Првог општинског суда у Београду К бр.1876/07 од 2.04.2008. године)

„Пресудом Општинског суда у Г. Милановцу К бр.137/08 од 2.06.2008.године окривљени Н.Д. оглашен је кривим због продуженог кривичног дела насиље у породици из чл.194 ст.3 у вези ст.1 КЗ и продуженог кривичног дела насиље у породици из чл.194 ст.1 КЗ. Оваква пресуда је укинута јер је првостепени суд погрешно применио Кривични закон када је окривљеног огласио кривим за два продужена кривична дела насиље у породици, а да при том није имао у виду одредбу чл. 61.ст.2 КЗ, где је регулисано да кривична дела управљена против личности могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена према истом лицу“. (Пресуда Окружног суда у Чачку Кж бр.567/08 од 17.09.2008. године)

3. Ако је услед дела из става 1. и 2. овога члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

4. Ако је услед дела из става 1. 2. и 3. овога члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором од три до дванаест година.

5. Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци.

Очигледно је да законодавац проширује радњу извршења, јер уместо употребе „силе“ уводи примену „насиља“, затим претњу, као и дрско или безобзирно понашање којима се угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице. Даље, инкриминисана је свака претња да ће се напасти на живот или тело, док је члан 118а КЗ РС предвиђао „озбиљну“ претњу као квалификовану. Затим, ранији термин „душевни интегритет“ замењен је термином „душевно стање“, док је у ставу 5, што представља најзачајнију новину, увео нову инкриминацију која предвиђа санкционисање лица које крши мере заштите од насиља у породици које одређује суд, о чему ће касније бити више речи. Такође, законодавац је изменио кривичне санкције, како за основни облик тако и за квалификоване облике насиља у породици, с тим да није јасно којим разлозима се руководио обзиром да је код основног облика овог кривичног дела казну затвора смањио са три на једну годину, као и код квалификованих облика кривичног дела насиље у породици предвиђених у ставу 2, 3. и 4. Напомињемо да је члан 118а КЗ РС за најтежи облик овог кривичног дела из става 4. предвиђао казну затвора од најмање десет година, а да је законодавац у члану 194. став 4. предвидео казну затвора од три до дванаест година. Овакво законско решење је у директној супротности са Препоруком (2002) 5 Савета Европе о заштити жена од насиља која изричито прописује да „држава треба да ревидира и/или повећа казне за умишљајне телесне повреде за насиље у породици“. Кривично дело се и даље гонило по службеној дужности, а стварна надлежност је припадала општинском суду за дела из ставова 1, 2, 3. и 5. док је за дело и става 4. стварна надлежност припадала окружном суду. У теорији и пракси све је више присутно мишљење о неадекватности таквог решења, са образложењем да би гоњење за кривично дело из става 1. овога члана требало да се предузима по предлогу, изузев у случају када је оштећени малолетно лице.³⁵

За основни облик (ст. 1.) карактеристично је неколико обележја: радња извршења, начин извршења, својство пасивног субјекта и последица дела. Пре свега, поставља се питање да ли је угрожавање радња извршења која се врши применом насиља, претњом да ће се напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем, или се ради о последици. Према мишљењу проф. др. Зорана Стојановића³⁶, уколико би се узело да је угрожавање радња извршења, онда би било довољно да је радња предузета један пут да би постојало кривично дело, имајући у виду одредбу члана 112. ст. 30. КЗ. Међутим, има више основа став да је угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања последица у виду конкретне опасности која траје краће или дуже време. Имајући у виду природу овог кривичног дела, реч је о једном континуираном стању у коме се налази један члан породице услед радњи које предузима други члан породице према њему. Радња извршења била би, према томе, примена насиља, употреба претње, дрско или безобзирно понашање. Кривично дело може међутим, постојати и онда када је радња извршења

³⁵ Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика из 2006. године је у члану 194. предвиђао нови став 6. који је гласио: „гоњење за кривично дело из става 1. овога члана предузима се по предлогу, изузев у случају када је оштећени малолетно лице“.

³⁶ Стојановић, З. исто, стр. 474 и 475.

предузета само једном, али имајући у виду последицу, то зависи од тога о ком облику радње извршења се ради. Док је код коришћења грубог насиља и употребе квалификоване претње у неким случајевима довољно да је радња и једанпут предузета да би дошло до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања пасивног субјекта, дрско и безобзирно понашање, по правилу, може проузроковати то угрожавање само онда када се више пута понавља. Неопходно је да је радња извршења таква да је објективно подобна да доведе до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице. Између угрожавања и радње извршења мора постојати узрочна веза. Дело је довршено онда када дође до тог угрожавања, иначе би се радило о некажњивом покушају. Спорно је да ли угрожавање треба процењивати само са објективног становишта или са објективно-субјективног, односно да ли је за довршено кривично дело неопходно утврдити да се пасивни субјект осетио угроженим.³⁷ Према мишљењу проф. др. Љубише Лазаревића³⁸ радња кривичног дела је угрожавање спокојства, телесног или душевног стања члана породице. Реч је о последичној радњи извршења која садржајно може бити различита, али се мора тумачити у контексту наведених начина извршења радње. Угрожавање обухвата оне делатности којима се ствара могућност повреде одређених добара и вредности. Код овог дела угрожава се спокојство, телесни интегритет и душевно стање. Појам телесног интегритета није споран, али одређене дилеме може изазвати значење спокојства, а посебно душевног стања. Спокојство означава, по правилу, осећање физичке и психичке сигурности, одсуство узнемиравања од стране неког лица, уверење да не прети никаква опасност. Није јасно шта је законодавац мислио под „душевним стањем“, вероватно је под тим подразумевао душевни мир, односно одсуство страха, несигурности, узбуђења. У сваком случају у пракси је веома тешко направити разлику између ова два појма Као начине извршења Законик наводи примену насиља, претњу да ће се напасти на живот или тело и дрско или безобзирно понашање. Појам насиља треба узети у значењу примене принуде, односно како је оно одређено код кривичног дела принуде из члана 135. КЗ, а претњу у њеном општем значењу. Дрско и безобзирно понашање су сличне садржине а различитог интензитета. Дрско понашање излази из правила убичајеног и културног помашања и комуникације међу људима, којим се према другом испољава игнорисање, вређање, спремност за физички обрачун па чак и неки облик претње на телесни интегритет. Безобзирно понашање је испољавање крајњег непоштовања неког лица, његово психичко или физичко малтетирање и слично. Да ли постоји неко од ових понашања јесте фактичко питање и цени се у сваком конкретном случају.

Мишљења смо да је правилан став да је последица дела угрожавање спокојства, телесног интегритета и душевног стања члана породице, док насиље, претња и дрско или безобзирно понашање представљају начине извршења овог кривичног дела. Такође, сматрамо да је законодавац недовољно прецизан и јасан, обзиром да не дефинише појам спокојства и душевног стања, што за последицу у пракси сасвим сигурно има неуједначено поступање јавног тужилаштва и суда. Мишљења смо да није довољно само правно тумачење „спокојства“ и „душевног стања“, јер то нису правни појмови, због чега је потребно да суд у сваком конкретном случају одреди вештачење од стране судског вештака психолога, односно психијатра.

³⁷ У судској пракси преовлађује став да то није неопходно, те да угрожавање треба процењивати објективно с обзиром на предузету радњу (Окружни суд у Београду, Кж бр. 1506/03).

³⁸ Лазаревић, Љ. (2006.) Коментар кривичног законика, Савремена администрација, Београд, стр. 550 и 551.

Следеће значајно питање код адекватне примене закона и поступања органа правосуђа је одређивање појма члана породице, имајући у виду одредбу Кривичног законика из члана 112. става 28. која предвиђа да се: „чланом породице сматрају и бивши супружници и њихова деца, као и родитељи бивших супружника“. Законодавац је недоследан јер у члану 128. дефинише појам члана породице а у члану 194. говори о члану „своје“ породице. Како ни Кривични законик ни Породични закон не дају дефиницију породице, исправно би било једино тумачење да се лица испред свезе „и“ односе на чланове тзв. „нуклеарне породице“ коју чине брачни и ванбрачни супружници и њихова деца. Али управо решење које се односи на бивше супружнике, њихову децу и родитеље може у пракси да доведе до различитих тумачења.³⁹

Кривично дело насиље у породици може се извршити само са директним умишљајем, јер код учиниоца дела мора постојати свест да се насиље врши према члану породице. Код квалификованих облика код учиниоца треба да постоји нехат у односу на ту последицу, осим ако је квалификаторна околност средство извршења или својство пасивног субјекта (малолетно лица) она мора бити обухваћена умишљајем. Законодавац и даље као извршиоца наводи свако лице, иако смо већ поменули да извршилац (активни субјект) може бити само члан породице.

Насиље у породици представља назив кривичног дела из члана 194. КЗ и представља генерички, односно општи појам који у себи садржи све алтернативне облике радњи извршења овог кривичног дела. Стога сматрамо да је законодавац погрешно навео у ставу 1. овога члана насиље као један од начина извршења кривичног дела уместо силе. Такође, не би се сложили са мишљењем професора Лазаревића да појам насиља треба узети у значењу примене принуде, односно онако како је оно одређено код кривичног дела принуде из члану 135. КЗ, обзиром да законодавац у ставу 1. овога члана наводи примену силе или претње, а у члану 194. се већ наводи претња као начин извршења овог кривичног дела.

Насиље у породици из члана 194. Кривичног законика Републике Србије из 2009. године⁴⁰

Измене и допуне Кривичног законика из 2009. године нису донеле неке значајније новине када је у питању кривично дело насиље у породици из члана 194. КЗ, осим што је законодавац код основног облика изоставио „дрско“ понашање као начин извршења овог кривичног дела и без икакве доследности у поступању у односу на претходна законска решења, повисио казне затвора како за основни облик тако и за квалификоване облике овог кривичног дела. Значајно је поменути да је законодавац за квалификовани облик предвиђен у ставу 5. овог члана, односно у случају кршења мера заштите од насиља у породици предвидео знатно строжу казну, тако што је уместо новчане казне или затвора до шест месеци прописао казну затвора од три месеца до три године и новчану казну. Подржавамо овакав став законодавца, са напоменом да је овакво законско решење у складу са међународним правним актима.

Члан 194. Кривичног законика гласи:

³⁹ Милошевић Н. исто, стр. 39.

⁴⁰ Измене и допуне Кривичног законика објављене у „Службеном гласнику РС“, бр. 72 од 03.09.2009. године.

1. Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се затвором од три месеца до три године.

2. Ако је при извршењу дела из става 1. овога члана коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

3. Ако је услед дела из става 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

4. Ако је услед дела из става 1, 2. и 3. овог члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

5. Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

Коментар одредбе члана 194. Кривичног законика из 2009. године биће кратак у складу са незнатним изменама на које смо указали. Посебну пажњу заслужује појам члана породице, са напоменом да ни Кривични законик из 2009. године није дефинисао појам породице. Наиме, законодавац у члану 112. став 28. наводи да се чланом породице сматрају: супружници, њихова деца, преци супружник у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и увојеник, хранилац и храњеник. Члановима породице сматрају се и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству. Мишљења смо да је дефиниција члана породице преширока, неоправдана, недовољно прецизна (није јасно шта се подразумева под ванбрачним партнерима и њиховом децом, да ли су то деца ванбрачних партнера или њихова заједничка деца), са напоменом да ова дефиниција није у складу са појмом члана породице из члана 197. став 3. Породичног закона. Такође, постоје знатне разлике и у дефинисању самог насиља у породици, утолико што се у члану 197. став 1. Породичног законика наводи да насиље у породици јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље (у чл. 194. КЗ се наводи „душевно стање“) или спокојство другог члана породице, док се у ставу 2. овог члана прописује да се насиљем у породици у смислу става 1. овог члана, сматра нарочито:

- 1) наношење или покушај наношења телесне повреде;
- 2) изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;
- 3) присиљавање на сексуални однос;
- 4) навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14-ту годину живота или немоћним лицем;
- 5) ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима и
- 6) вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Значајно је да Породични закон, за разлику од Кривичног законика, сексуалну злоставу деце или немоћног лица и присиљавање на сексуални однос предвиђа као један од облика насиља у породици.

Као и обично уочава се одсуство координације приликом писања закона, па и у случају када се дефинишу исти појмови. То само указује на одсуство слуха законодавца на бројне примедбе стручне јавности у погледу законске регулативе овог кривичног дела и

проблема у његовој примени у пракси. Наведене измене и допуне Кривичног законика нису допринеле усавршавању одредбе члана 194. јер је и даље недовољно јасна, непрецизна, подложна тумачењу и непотпуна јер није у складу са компаративним законодавством. Међутим, поред наведених пропуста који изазивају проблеме пре свега у практичној примени, желели бисмо овом приликом да укажемо на кључни недостатак законског текста кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ. Наиме, законодавац предвиђа санкционисање за сваки вид психичког и физичког злостављања пасивног субјекта, а да при том не наводи и сексуалну злоставу која неспорно представља најтежи облик злоставе у породици. Такође, не наводи се ни економско злостављање, на које је указано у нашој стручној литератури у складу са међународним документима. Наиме, насиље у породици представља сваки вид физичког, сексуалног, психичког или економског злостављања, које врши један члан породице према другом члану породице, без обзира на то да ли такво понашање правни прописи инкриминишу и да ли је извршилац насиља пријављен оргнима гоњења. Извршење насиља у породици доводи до угрожавања домена сигурности и односа поверења међу члановима породице и представља облик контроле и манифестације моћи над члановима породице.⁴¹ Интересантно је да законодавац штити особе које су или су биле у емотивној или сексуалној вези са учиниоцем кривичног дела насиље у породици, а да при том не штити жену и децу од сексуалне злоставе, која је толико присутна. О томе говоре и бројни међународни акти, посебно Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.⁴² Сексуално насиље подразумева примену физичког облика насиља са циљем понижења или довођења у завистан положај жртве у њеном физичком, психичком и моралном погледу. Примери сексуалног насиља су силовање, разне врсте физичких напада сексуалне природе, принуда на сексуални однос. Иако је жена најчешћи објект насиља, сматрамо да би сексуално злостављање деце од стране родитеља требало предвидети као посебан квалификован облик кривичног дела насиље у породици. Ово из разлога што је силовање брачног, односно ванбрачног партнера предвиђено кривичним делом силовање из члана 178. КЗ, док је у односу на сексуалну злоставу деце направљена једна вештачка конструкција, утолико што је кривична одговорност родитеља који изврши обљубу или са њом изједначен чин са малолетником који му је поверен ради учења, васпитања, старања или неге, предвиђена у кривичном делом обљуба злоупотребом положаја из члана 181. КЗ, јер биолошко дете не може бити „поверено“ родитељу. Сматрамо да је овакво законско решење само делимично отклонило постојећу правну празнину у погледу кривичне одговорности родитеља у случају сексуалне злоставе деце.

Када је у питању кривичноправна заштита деце желимо да укажемо на још један проблем код кривичног дела насиље у породици. Наиме, све чешће се поставља питање до

⁴¹ Петрушић, Н. (2006), Билтен судске праксе, бр. 2/2006, Врховни суд Србије, Београд, стр. 270;

Ђуричковић, С. (2011), Насиље у породици и мере породично правне заштите, Билтен бр. 3/2011, Врховни касациони суд, Београд, стр. 332.

⁴² Усвојена од стране Савета Европе, 11. маја 2011. године у Истанбулу. Према члану 3.(тачка б) ове Конвенције „насиље у породици“ означава свако дело физичког, сексуалног, психичког односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио исто боравиште са жртвом. Препорука (2002) 5 Савета Европе о заштити жена од насиља-дефинише насиље у породици као насиље које се догађа у породици или домаћинству, укључујући, између осталог, физичку и психичку агресију, емоционално и психичко злостављање, силовање и сексуално злостављање, инцест, силовање супружника, сталних или повремених партнера и ванбрачних супружника, кривична дела у име части, обрезавање гениталија и полних органа и друге традиционалне праксе штетне за жене, као што су принудне удаје.

које мере и у ком обиму треба дозволити мешање државе у личне односе између чланова породице. Постоје мишљења по којима интервенцију државе у породичне односе не треба дозволити, јер она угрожава слободу личности и аутономију породице, док се други залажу за њену ограничену интервенцију под законом прописаним условима, правдајући се интересима породице или њених појединих чланова.⁴³ Мишљења смо да је у случајевима где су одређена понашања брачних другова и чланова породице попримила карактер друштвено опасних дела, којима се угрожава вршење друштвених функција породице, кривична репресија нужна. С друге стране, је опште прихваћено мишљење да кривичне санкције нису подобне мере за стварање складних и здравих односа у породици. Међутим, без обзира на ове разлике у мишљењима, сматрамо да је кривичноправна заштита у оваквим случајевима апсолутно оправдана, посебно када су у питању деца. Жене као пунолетна лица могу слободно да одлучују о својој судбини, а деца нису бирала своје родитеље. Стога сматрамо да је држава не само овлашћена него и дужна да реагује у случају злоставе деце од стране родитеља. То свакако не искључује оправданост кривичноправне заштите и у случају насиља од стране деце према родитељима, односно старијим члановима своје породице. У складу са тим национална законодавства прописују када се и која кршења породичних обавеза имају сматрати кривичним делима. Интересанто је поменути да ово кривично дело садрже многа европска кривична законодавства, с тим да су поједине земље донеле и посебне законе о насиљу у породици, као што су Аустрија, Хрватска,⁴⁴ Црна Гора итд. док на пример, Немачка као земља са богатом правном традицијом ово дело посебно не инкриминише. Разлоге за овакво поступање треба тражити највероватније у чињеници да су оваква понашања у породици предвиђена другим посебним кривичним делима као нпр. кривичним делима против живота и тела, части и угледа, полне слободе итд.

Посебно указујемо на проблем правне квалификације дела имајући у виду одредбу члана 114. став 1. тачка 10. Кривичног Законика који прописује да ће се затвором најмање десет година или затвором од тридесет до четрдесет година казнити онај „ко лиши живота члана своје породице којег је претходно злостављао“. Напомињемо да је у случају наступања смрти члана породице, законодавац у члану 194. став 4. Кривичног Законика прописао казну затвора од три до петнаест година. Стога се поставља питање правилне правне квалификације дела у ситуацији када је наступила смрт члана породице услед насиља, односно злостављања у породици, обзиром да се из самог законског текста наведених чланова не може јасно уочити разлика између ова два кривична дела, имајући при томе у виду драстичну разлику у прописаној казни затвора. Напомињемо да законодавац код кривичног дела тешко убиство из члана 114. став 1. тачка 10. КЗ и кривичног дела насиље у породици из члана 194. став 1. КЗ наводи члана „своје“ породице, као пасивног субјекта, док у значењу израза из члана 112. став 28. КЗ користи

⁴³ Николић-Ристановић, В. (2002.) Породично насиље у Србији, Виктимолошко друштво Србије, Београд, стр. 104: од укупно 700 испитаница, њих 686, што чини 98,0% процената рекло је да држава треба да предузме нешто како би се породично насиље елиминисало, док је 14 (2,0%) испитаница било против тога. Жене које сматрају да држава не треба ништа да предузме мишљења су да је то ствар породице и да нико са стране не треба да се меша у породичне односе.

⁴⁴ Република Хрватска има: Казнени закон Републике Хрватске („Народне новине“, бр. 129/00 од 30.12.2000. године и бр.71/06); Закон о заштити од насиља у обитељи („Народне новине“, бр. 116/03 од 18.07.2003. године, бр. 137/09 од 30.10.2009. године, 14/10 и 60/10), Обитељски закон Републике Хрватске („Народне новине“, бр. 162/98 од 01.07.1998. године) и Закон о правобранитељу за дјецу („Народне новине“, бр. 96/2003 од 18.07.2003. године), са напоменом да Закон о равноправности сполова („Народне новине“, Службени лист Републике Хрватске, бр.82/08) не садржи посебне одредбе о насиљу у породици.

појам члана породице, о чему је било речи. Такође, законодавац користи различите термине за радњу извршења наведених кривичних дела а да при том није могуће сагледати разлику између „злостављања“ код кривичног дела тешко убиство и „насиља“ код кривичног дела насиља у породици. Мишљења смо да суштинске разлике између ових појмова нема, те да се све што је до сада речено о насиљу као једног од облика радњи извршења кривичног дела насиље у породици, аналогно може применити и на злостављање (нпр. да ли је довољно једнократно или континуирано, систематско злостављање члана породице које је лишено живота). Важно је истаћи да се у бројним међународним документима који регулишу насиље у породици, често користи термин злостављање.

Даље, поставља се питање да ли овај облик тешког убиства претпоставља да је претходно извршено кривично дело насиља у породици, као и то да ли је за постојање кривичног дела тешко убиство довољно да је системско злостављање временски претходило убиству или је неопходно да је убиство извршено у току злостављања или непосредно након злостављања⁴⁵. У односу на прво питање сматра се да би за постојање тешког убиства било довољно и то да је извршењу дела претходило злостављање у смислу наношења физичких или психичких патњи, или обоје, које при том не представљају наношење лаке телесне повреде, односно, наношење физичког или психичког бола мањег интензитета, при чему за постојање кривичног дела не би било довољно једнократно, већ континуирано систематско злостављање члана породице који је лишен живота, а то би, по правилу, значило и остварење битних обележја кривичног дела насиља у породици, иако се, као што је напред било више речи, злостављање не наводи као један од начина остварења радње извршења кривичног дела насиље у породици⁴⁶. Што се другог питања тиче, мишљења су подељена. Међутим, из криминалнополитичких разлога требало би узети да је решење овог питања „негде на средини“ и да овај облик тешког убиства постоји и онда када је систематско злостављање „само“ претходило убиству, као и онда када је убиство остварено у току злостављања које је и претходно континуирано вршено. Као и обично, када законодавац није прецизан и доследан, постоје различита мишљења у теорији и пракси, која за последицу имају неуједначено поступање јавних тужилаца и судија.

Измене и допуне Кривичног законика Републике Србије из 2012. године

Поводом Измена и допуна Кривичног законика из 2012. године, достављени су значајни предлози у односу на кривично дело насиље у породици из члана 194, али нису узети у обзир приликом израде законског текста.

Тако је Основно јавно тужилаштво у Зрењанину својим актом А бр. 188/12 од 23.10.2012. године, предложило да се у члану 194. постојећег Кривичног законика дода нови став 3 који гласи:

„ако је дело из става 1. и 2. овога члана учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година“

Постојећи став 3. члана 194. постаје став 4. и гласи:

⁴⁵ Делић, Н. (2012) „Насиље у породици“, Зборник радова са научног скупа, Правни факултет Универзитета у Београду, стр. 122-123.

⁴⁶ Стојановић, З. Перић, О. (2011) Кривично право, посебни део, Београд, стр. 15.

„ако је услед дела из става 1, 2. и 3. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година“.

Постојећи став 4. члана 194. постаје став 5.

Постојећи став 5. члана 194. постаје став 6. и гласи:

„ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.“

Основно јавно тужилаштво у Суботици доставило је Закључке поводом радне верзије Закона о изменама и допунама Кривичног законика А бр. 163/12 од 23.10.2012. године, где се између осталог предлаже да се кривично дело насиље у породици из члана 194. став 1. гони по предлогу оштећеног.

На јавној расправи поводом Радне верзије измена и допуна Кривичног законика Републике Србије, одржане у Апелационом јавном тужилаштву у Новом саду дана 24.10.2012. године, о чему је сачињен и записник А бр. 177/12 од 25.10.2012. године, предложено је да се у члану 194. постојећег Кривичног законика дода нов став 3 који гласи:

„ако је дело из ст. 1. и 2. овога члана учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година“.

Очигледно да постоји тенденција људи из праксе да се пружи већи степен заштите у случају када је оштећени малолетно лице. Наиме, поред измена Кривичног законика донет је и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица који малолетној жртви за одређена кривична дела, међу којима је и кривично дело насиља у породици из члана 194. КЗ, даје посебан процесни третман у кривичном поступку у циљу заштите њене личности и развоја од штетних последица поступка. Наиме, деца која су доживела насиље у својој породици, без обзира да ли су били сведоци насиља или жртве, увек су виктимизирана, због чега су суд и сви учесници поступка дужни да према њима поступају са посебним степеном обазривости. Одредбама члана 150. - 157. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица регулисан је посебан процесно протективни положај малолетне жртве и сведока насиља у породици, како би се избегло понављање сведочења и умањили трауматски ефекти кривичног поступка⁴⁷. Законик о кривичном поступку такође предвиђа посебну процесну заштиту, односно посебан начин поступања према малолетницима као учесницима кривичног поступка, као и извршење кривичних санкција према малолетнику.

Породични закон Републике Србије⁴⁸

⁴⁷ „Службени гласник РС“, бр. 85 од 06.09.2005. године, а ступа на снагу 01.01.1006. године: Према малолетним жртвама поступак воде судије, јавни тужиоци, полицајци, адвокати и пуномоћници са стеченим посебним знањем из области права детета и кривично правне заштите малолетних лица; саслушање малолетног оштећеног је ограничено и највише два пута се може саслушати употребом техничких средстава за пренос слике и звука у одвојеној просторији уз присуство стручних лица и у свом стану и у установама које то технички омогућавају; уз постојање одређених услова забрањено је суочавање са извршиоцем; при обављању радње препознавања окривљени никада не може да види лице малолетне жртве; трошкови заступања пуномоћника кога суд поставља малолетном оштећеном исплаћује се из буџетских средстава суда.

⁴⁸ „Службени гласник РС“, бр. 18/2005 од 24.02.2005. године.

Нови породични закон насиље у породици први пут дефинише као друштвени, а не само као лични проблем. Као што смо већ поменули законодавац у члану 197. овог закона наводи шта се све сматра насиљем у породици, док је у члану 198. уведена грађанскоправна заштита, јер кривичноправна очигледно није била довољна. Доношењем Породичног закона, уз одговарајућу кривичноправну регулативу, заокружен је систем правне заштите од насиља у породици.

Породични закон забрањује насиље у породици (чл. 10. ст. 1.) и свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици (чл. 10. ст. 2.). Члан 60. прописује да суд може донети одлуку о одвајању детета од родитеља ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици (ст. 3). Према члану 61. суд може донети одлуку о ограничавању права детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи ако постоје разлози да се тај родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици (ст. 3.). Члан 197. Породичног закона прописује да насиље у породици, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Иако то Кривични законик не навод изричито, а Породични закон само делимично, насиље у породици је сваки вид психичког, физичког, сексуалног или економског злостављања, које врши један члан породице према другом. Сходно томе, облици насиља у породици се испољавају на следећи начин:

1. физичко насиље укључује батинање, ударање по глави и телу, повреде оштрим и тупим предметима, шутирање, дављење, бацање на зид или под итд.

2. сексуално насиље подразумева сваку повреду полне слободе и полног морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и тд.

3. психичко насиље се односи на застрашивање, потцењивање, емоционалне претње и оптужбе, константно критиковање, стварање конфузије и несигурности код жртве, посесивно понашање, вербално злостављање, итд.

4. економско насиље подразумева насилно одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, трошење новца искључиво за задовољење сопствених потреба, неиспуњавање обавеза издржавања необезбеђених чланова породице, забрана члану породице да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава рада итд.

Такође постоји и такозвано пасивно злостављање, које представља посебан вид насиља у породици који није лако уочити, а који обично води у физичко насиље. Овај вид насиља врло је суптилан и укључује виктимизацију, запостављање, духовно и интелектуално злостављање. Према статистичким подацима различитих институција жене су најчешће жртве насиља у породици и најтежи облици породичног насиља испољавају се управо у партнерским односима. Иако је овај проблем представљен као проблем у оквиру хетеросексуалних односа, он ипак постоји и међу лезбејкама, између мајке и ћерке, између две женске особе које деле стан или у било каквом другом односу двеју жена које живе под истим кровом. Насиље над женама у лезбејским везама готово да је једнако заступљено као и у хетеросексуалним везама.⁴⁹

Жене жртве насиља прикривају насиље, сматрајући да су криве за насиље и да је то „женска судбина“, а многе се плаше насилника и осуде околине и не верују да им

⁴⁹ Girshick, Lori B., „No Sugar, No Spice: Reflections on Research on Woman- to -Woman Sexual Violence“. Violence Against Women Vol.8 No.12, December 2002, pgs. 1500 -1520. Fast Sheet: Lesbian Partner Violence.

институције система могу помоћи. Страх и срамота су најјачи фактори који спречавају жене да напусте насилника. Међутим, потребно јенагласити да јелош економски положај, који женама онемогућава да живе самостално чак и када су запослене и зарађују, значајнији као препрека напуштању насилника него као фактор који доприноси самом насиљу. Породично насиље представља хронични стрес и изазива поремећаје здравља код жена.

Насиље над децом може се поделити на више видова:

1. запостављање, при чему одговорна одрасла особа не води одговарајућу бригу о детету и о његовим потребама како на физичком плану (обезбеђење хране, одеће и хигијене), тако и на емотивном (одсуство љубави) и едукационом (спречавање детета да иде у школу).

2. физичко злостављање је физичка агресија одрасле особе над дететом. Укључује ударање, дављење или дрмусање детета и слично, при чему се често злостављање оправдава као васпитно-дисциплинска мера.

3. сексуално злостављање детета јесте било који сексуални чин између одрасле особе и детета, укључујући пенетрацију, орални секс или излагање детињег наог тела под присилом у присуству одрасле особе.

4. душевно злостављање, такође познато и као емотивно злостављање детета, укључује извргавање руглу детета, неприкладне и претеране казне или непоказивање љубави према детету.

Последице директног физичког, сексуалног и психолошког злостављања детета (директно насиље) одржавају се на физичко и психичко здравље детета. Последице изложености детета насиљу међу родитељима (индиректно насиље) могу утицати на развијање уверења, која доприносе преношењу насиља из генерације у генерацију: прихватљиво је да мушкарци ударају жене, насиље је једини могући начин решавања проблема, сасвим је уреду да удариш некога када си бесан, мушкарци су јаки, жене су слабе, па је нормално да имају моћ над њима.

Такође и мушкарци могу бити жртве насиља у породици, као и старе и нејаке особе, о чему говоре приложене пресуде, односно судска пракса. Мушкарци су најчешће жртве у партнерским односима или од деце „насилника“, док насиље над старијим особама може бити физичко насиље, душевно, сексуално или економско, запостављање и напуштање Интересантан податак ја да знатно више мушкараца него жена одбија да открије идентитет свог нападача.

Члан 198. Породичног закона предвиђа следеће мере заштите од насиља у породици:

1. издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности;

2. издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;

3. забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености,

4. забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;

5. забрана даљег узнемиравања члана породице.

Наведене мере заштите од насиља у породици могу трајати највише годину дана, с тим да се мера заштите може продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена, односно мера може престати пре истека времена трајања ако престану разлози због којих је мера била одређена. Породични закон предвиђа и посебна

овлашћења јавног тужиоца који може поднети тужбу за заштиту права детета (чл. 263.), тужбу за вршење, односно лишење родитељског права (чл. 264.), тужбу за поништење усвојења (чл. 275.) као и тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, односно продужење мере заштите од насиља у породици (чл. 284). На жалост, пракса показује да јавни тужиоци веома ретко користе ово своје тако значајно овлашћење из Породичног закона. Коју ће меру заштите суд одредити зависи који је вид насиља испољен и како је дошло до угрожавања, телесног, психичког интегритета жртве, какве су животне прилике жртве и извршиоца насиља, који је степен опасности од даљег испољавања насиља. Суштина мера заштите од насиља састоји се у ограничењу или привременој забрани личних односа насилника са жртвом насиља. Против члана породице који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице. Од посебног је значаја одредба члана 194. став 5 КЗ којом се санкционише члан породице (у Законику се погрешно наводи ко-свако) који прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона. Наиме, иако је заштитни објект овог кривичног дела одлука суда, ово кривично дело због своје сродности и специфичности увршћено је у кривична дела против брака и породице, односно као посебан облик кривичног дела насиље у породици

Закон о прекршајима Републике Србије⁵⁰

Закон о прекршајима предвиђа могућност изрицања заштитних мера (Глава VI) међу којима и меру обавезно лечење алкохоличара и наркомана из члана 53. и меру забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја из члана 54. Обавезно лечење алкохоличара и наркомана може се изрећи лицу које је учинило прекршај услед зависности од сталне употребе алкохола или опојних дрога и код кога постоји опасност да ће услед ове зависности и даље да чини прекршаје (чл. 53. ст. 1.). Пре изрицања мере суд ће прибавити мишљење вештака односно надлежне здравствене организације, а при изрицању ове мере учиниоцу прекршаја наложиће се обавезно лечење у одговарајућој здравственој или другој специјализованој установи, с тим да уколико учинилац прекршаја без оправданих разлога одбије лечење, мере ће се извршити принудним путем. Забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја изриче се ради спречавања учиниоца да понови прекршај или да настави да угрожава оштећеног (чл. 54. ст. 1). Посебно се издваја и наглашава да изречена мера забране приступа оштећеном укључује и меру забране приступа заједничком стану или домаћинству у периоду за који важи забрана (ст. 4), као и да се о одлуци суда којом се изриче заштитна мера обавештава и Центар за социјални рад, уколико се односи на забрану приступа деци или брачном другу (ст. 6). Оштећени у смислу одредбе члана 116. овог закона је лице чије је какво лично или имовинско право повређено или угрожено прекршајем. Оштећени који је навршио 16 година може сам поднети захтев за покретање прекршајног поступка. Оштећени има право да сам или преко свог законског заступника или пуномоћника подноси захтев за покретање прекршајног поступка, подноси доказе, ставља предлоге и истиче имовинско правни захтев за накнаду штете или повраћај ствари и изјављује жалбу на пресуду, односно решење донето поводом његовог захтева за

⁵⁰ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 101/2005, 116/2008 и 111/2009 од 29.12.2009. године.

покретање прекршајног поступка. Према одредби члана 185. Закона о прекршајима, ослобођени су од дужности сведочења:

1. брачни друг окривљеног;
2. сродници окривљеног по крви у правој линији;
3. сродници у побочној линији до трећег степена закључно, као и сродници по тазбини до другог степена закључно;
4. усвојеник и усвојитељ окривљеног;
5. верски исповедник о ономе што му је окривљени исповедио.

Малолетно лице које с обзиром на узраст и душевну развијеност није способно да схвати значај права да не мора сведочити не може се саслушати као сведок, осим ако то сам окривљени захтева. Ово законско решење је аналогно решењу из Законика о кривичном поступку и донекле отежава доказивање прекршаја насиља у породици, обзиром да се сведок оштећени, односно жртва може користити правом из чл. 185. овог закона. Наиме, судија који води прекршајни поступак дужан је да лица из става 1 овога члана пре њиховог саслушања или чим сазна за њихов однос са окривљеним упозори да не морају сведочити.

Закон о јавном реду и миру Републике Србије⁵¹

Прекршај са елементима насиља у породици садржани су у члану 6. и 12. Закона о јавном реду и миру. Наиме, члан 6. овог закона прописује:

Ко свађом или виком ремети јавни ред и мир или угрожава безбедност грађана-казниће се новчаном казном до 20.000,00 или казном затвора до 20 дана.

Ко угрожава сигурност другог лица претњом да ће напасти на живот или тело тог или њему блиског лица-казниће се новчаном казном до 25.000,00 динара или казном затвора до 30 дана.

Ко вређањем или злоупотребом другог, вршењем насиља над другим, изазивањем туче или учествовањем у њој, угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир-казниће се новчаном казном до 30.000,00 динара или казном затвора до 60 дана.

Члан 12. Закона о јавном реду и миру прописује:

Ко просјачењем или скитњичењем, или непристојним, дрским и безобзирним понашањем угрожава спокојство грађана или ремети јавни ред и мир-казниће се новчаном казном до 20.000,00 динара или казном затвора до 30 дана.

Радње извршења као што су свађа, вика (чл. 6. ст. 1.), претња да ће се напасти на живот или тело другог лица или њему блиског лица (чл. 6. ст. 2.), вређање или злоупотреба другог, вршење насиља над другим, изазивање туче или учествовања у њој (чл. 6. ст. 3.) или непристојно, дрско и безобзирно понашање (чл.12.ст.1.) усмерене према члану породице представљају битно обележје прекршаја са елементима насиља у породици.⁵²

⁵¹ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 и 85/05.

⁵² Опис прекршаја из члана 6 став 3 Закона о јавном реду и миру:

1. К.М.је нарушио јавни ред и мир и изазвао негодовање грађана тако што је супруга окривљеног након телефонског разговора са њим дошла у стан како би повела са собом своју малолетну децу, па је том приликом дошло до свађе између супружника и окривљени је физички насрнуо на супругу и ударио је више пута затвореном шаком у пределу лица.

Закон о равноправности полова Републике Србије⁵³

Поред Кривичног законика и Породичног закона, насиље у породици предвиђа и Закон о равноправности полова Републике Србије који чланом 29. прописује да „сви чланови породице имају праву на заштиту од насиља у породици“ (ст. 1). Дискриминацијом се не сматрају посебне мере и програми намењени:

1. жртвама насиља у породици којима се обезбеђује социјална, правна и друга помоћ и накнада, у циљу заштите од насиља у породици и отклањања и ублажавања последица насиља;
2. збрињавању жртва насиља, у циљу спречавања насиља и остваривања њиховог права на живот без насиља (сигурне куће и друго);
3. извршиоцима насиља у породици, у циљу спречавања даљег насиља.

Став 2. овога члана даље прописује да су органи јавне власти дужни да планирају, организују, спроводе и финансирају мере намењене подизању свести јавности о потреби спречавања насиља у породици. Закон о равноправности полова дефинише насиље засновано на полу као понашање којим се угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство, или наноси материјална штета лицу, као и озбиљна претња таквим понашањем, које спречава или ограничава неко лице да ужива права и слободе на принципу равноправности полова (чл. 10. ст. 1. тач. 5). Одредбом члана 43. овог закона регулисана је грађанско правна заштита лица коме је повређено право или слобода због припадности одређеном полу, па и жртвама насиља у породици, тако што могу да покрену поступак пред надлежним судом и да захтевају:

1. утврђивање повреде извршене дискриминаторским поступањем;
2. забрану вршења радњи од којих прети повреда;
3. забрану даљег предузимања, односно понављања радњи које су изазвала повреду;
4. стављање ван промета средстава, односно предмета којима је извршена повреда;
5. отклањање повреде и успостављање положаја, односно стања пре извршене повреде;
6. накнаду материјалне и нематеријалне штете.

У поступку у парницама за остваривање грађанско правне заштите због дискриминације по основу пола, тужилац је ослобођен претходног плаћања поступка, који се исплаћују из средстава суда (чл. 48).

Закон о забрани дискриминације Републике Србије⁵⁴

Законодавац у Глави III под називом „Посебни случајеви дискриминације“ прописује и дискриминацију деце и малолетника. Наиме, одредбом члана 22. овог закона

2.Т.Д. је нарушавао јавни ред и мир тако што је у видно алкохолисано стању зостављао своју супругу коју је више пута ударио рукама у пределу главе и тела, а затим оборио на земљу и шутирао ногама, након тога је насрнуо и на своју ћерку коју је оборио на земљу и шутирао ногама, па је вршењем насиља над другим угрозио спокојство грађана.

⁵³ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 104/09

⁵⁴ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 22/09 од 30.03.2009. године.

прописано је да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице. Забрањено је дискриминисати дете, односно малолетника према здравственом стању, брачном, односно ванбрачном рођењу, јавно позивање на давање предности деци једног пола у односу на децу другог пола, као и прављење разлика према здравственом стању, имовном стању, професији и другим обележјима друштвеног положаја, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, односно старатеља и чланова породице. За учињени прекршај из члана 57. овог закона предвиђена је новчана казна од 10.000,00 до 100.000,00 динара за правно лице или предузетника, односно новчана казна од 5.000,00 до 50.000,00 динара за одговорно лице у правном лицу или органу јавне власти и физичко лице.

Дискриминаторни поступци имају за последицу нетолеранцију међу људима, стварајући опасност од неједнаког поступања, а понекад чак и до повећања броја насилних дела. Из тог разлога превасходно се треба усредсредити на превенцију неговањем једнакости у свим областима, па и у породици, како би се избегле последице које понекад не може ублажити, а још мање одстранити, ни изречена пресуда учиниоцу дела.

Закон о амнестији Републике Србије⁵⁵

Значај и тежину кривичног дела насиље у породици из члана 194 КЗ препознаје и Закон о амнестији тако што у члану 2. став 1. тачка 2. прописује:

Амнестији не подлежу лица правноснажно осуђена:

- на казну затвора од 30 до 40 година;
- за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (чл.370. до 393), кривична дела против полне слободе (чл.178. до 1856), кривично дело насиље у породици (чл.194. ст.2. до 4).

Примена начела опортунитета

Спорно је питање у пракси да ли је оправдана примена начела опортунитета, односно института одлагања кривичног гоњења из члана 283. и члана 284. Законика о кривичном поступку⁵⁶ према учиниоцима кривичног дела насиље у породици из члана 194 КЗ. Формални услови су испуњени за основни облик овог кривичног дела из става 1. за који је прописана казна затвора од три месеца до три године и квалификовани облик из става 2. за који је предвиђена казна затвора од шест месеци до пет година.⁵⁷ Мишљења смо да је примена одредби члана 283. и 284. ЗКП оправдана само у односу на основни облик

⁵⁵ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 107/12 од 9.11.2012.године, примена од 17.11.2012.

⁵⁶ „Службени гласник РС“ бр. 72 од 28.09.2011, 101 од 30.12.2011, 121 од 24.2012, 32 од 8.04.2013. и 45 од 22.052013.

⁵⁷ Законик о кривичном поступку у члану 283. став 1. прописује да јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више од седам таксативно наведених обавеза. У случају кривичних дела за која је прописана казна затвора до три године, јавни тужилац може одбацити кривичну пријаву, ако је осумњичени, услед стварног кајања, спречено наступање штете или је штету у потпуности већ надокнадио, а јавни тужилац, према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично-члан 284. став 3. ЗКП.

кривичног дела насиље у породици, и то само изузетно, имајући у виду начин и средство извршења наведеног дела. Свакако да јавни тужилац приликом доношења одлуке о примени начела опортунитета, поред конкретне радње извршења предвиђене у члану 194. став 1. и 2. КЗ, мора ценити и све остале околности под којима је дело извршено, као и личност учиниоца. Основни аргумент против је да се овај институт у начелу не може примењивати код кривичних дела са елементима насиља. Међутим, постоје бројни аргументи који говоре у прилог примене овог института.

Пре свега, хитност у поступању, која околност је од посебног значаја за благовремено поступање надлежних органа и спречавање наступања тежих облика насиља у породици. С тим у вези напомињемо да је законодавац прописивањем рока који не може бити дужи од годину дана за извршење преузете обавезе у односу на ранијих шест месеци, знатно угрозио ефикасност у поступању. Међутим, то не искључује могућност примене знатно краћих рокова за извршење наложене обавезе од стране осумњиченог.

Даље, могућност примене једне од обавеза (раније мера) предвиђених у члану 283. став 1. ЗКП, од којих неке имају карактер санкције (да плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе, да обави одређени друштвенкорисни или хумантирани рад-тачка 2. и 3.) а друге карактер мера безбедности (да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога, да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања или да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком-тачка 5, 6. и 7). Обавеза подвргавања психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања директно говори у корист примене начела опортунитета, односно могућност примене овог института и код кривичних дела са елементима насиља. Имајући у виду чињеницу да су извршиоци кривичног дела насиље у породици у великом броју случајева особе мушког пола - алкохоличари или наркомани, то је примена обавезе одвикавања од алкохола или опојних дрога такође од изузетне користи. Применом ових обавеза може се отклонити узрок насиља у породици, било које врсте, па и одвикавање учиниоца од алкохола или опојних дрога и тиме сачувати функционисање породице као целине.

Примена обавезе из члана 283. став 1. тачка 2. ЗКП зависи пре свега од материјалних прилика осумњиченог, односно да ли би плаћањем одређеног новчаног износа били угрожени остали чланови породице. То је од посебног значаја у случају када је социјално-економски положај један од узрока насиља, јер би се тиме само погоршала већ поремећена атмосфера у породици. С друге стране, овако изречену меру, као и меру обављања друштвенкорисног или хуманитарног рада, извршилац дела доживљава као санкцију и реакцију друштва на његово недозвољено понашање. Стога сматрамо да се применом начела опортунитета остварује функција како специјалне тако и генералне превенције у смислу одредбе члана 42. КЗ.

Напомињемо да је основни смисао начела опортунитета ресторативна правда, која претпоставља задовољење интереса како осумњиченог, тако и оштећеног у виду сатисфакције, било моралне или накнаде материјалне или нематеријалне штете. Међутим, нови Законик о кривичном поступку у потпуности маргинализује оштећеног и његова права у поступку, а појам „жртве“ уопште не наводи. Више се не захтева ни сагласност оштећеног за примену појединих обавеза, како је то раније било прописано чланом 236. став 4. ЗКП за следеће мере - да плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе или да обави одређени друштвенкорисни или

хуманитарни рад. Оштећени и даље нема право на одређено правно средство, обзиром да законодавац прописује да се у случају примене члана 283. и 284. став 3. ЗКП „одредба члана 51. став 2. законика неће примењивати“, односно да оштећени нема право на приговор на решење о одбацивању кривичне пријаве (раније предузимање гоњења у смислу одредбе члана 61. ЗКП). Тиме се фактички губи прави смисао начела опортунитета и идеја ресторативне правде. Треба имати у виду да у појединим случајевима, начело опортунитета може да обезбеди већу корист за учиниоца, оштећеног-жртву и друштво него што то може редовни кривични поступак. Наиме, увођењем начела опортунитета у наше позитивно законодавство, законодавац је био мотивисан пре свега рационализацијом кривичног правосуђа и растерећењем судова, посебно у односу на случајеве који повлаче мале казне, као и у односу на проблеме који настају услед других кривичних поступака.

Закључак

У Републици Србији не постоји посебан Закон о заштити од насиља у породици, али преглед законске регулативе (наведених закона) упућује на закључак да постоје бројни механизми за заштиту жртава и кажњавање починиоца насиља у породици. Унапређивање нормативног оквира треба да допринесе делотворном спречавању и сузбијању насиља у породици. Под унапређивањем нормативног оквира подразумева се уједначавање и усаглашавање релевантих решења садржаних у одговарајућим законима, пре свега у Кривичном законнику и Породичном закону (јединствено одређивање члана породице, проширивање заштитних мера и сл.) као и измена и увођење нових решења којима се омогућава ефикасно поступање и сарадња надлежних органа и служби и обезбеђује делотворна заштита жртава насиља. Међутим, инструменти и механизми који су прописани ради заштите људских права нису делотворни ако грађани нису обавештени ни о њиховом постојању ни о њиховом значају. Стога држава, надлежни органи и институције треба да усмере своје напоре на информисање, образовање и обучавање у области људских права. Активности на подизању свести укључују стварање документације и информација, визуелног материјала и наставних средстава, организовање саветовалишта, радионица, образовних скупова, вођење кампања и предузимање других иницијатива које треба да појасне поједине аспекте људских права.

Улога јавног тужиоца у гоњењу починилаца насиља у породици је јасна и она произилази из законских овлашћења. Међутим, специфичност и сложеност кривичног дела насиље у породици намеће питање да ли би и на који начин јавни тужилац требало да делује превентивно и тако својим активним учешћем спречи или барем смањи вршење овог кривичног дела које је у изузетном порасту. Тиме настаје једна тешка и сложена ситуација која од јавног тужиоца захтева висок степен професионализма, с обзиром да се поставља питање да ли је у конкретном случају ефикасније ићи у кривични поступак или евентуално ствар покушати решити мирним путем. Проблем је тај што је јавни тужилац, како смо то већ навели, дужан да предузме кривично гоњење у случају да постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело из члана 194. КЗ које се гони по службеној дужности. Такође, јавни тужилац нема даљих информација о предмету након окончања кривичног поступка, па самим тим ни о жртви насиља, нити о спровођењу евентуално изречених мера заштите од насиља у породици из члана 198. Породичног закона. Неспорно је да се изрицањем кривичне санкције учиниоцу кривичног дела из чл.

194. КЗ постиже задовољење правде, али само делимично, обзиром да трајне последице жртве насиља не може избрисати нити ублажити ни једна казна. Стога је потребно предузети одређене мере у циљу спречавања оваквог насилничног понашања појединаца, ангажовањем разних субјеката на глобалном нивоу, па и јавног тужиоца. Ово посебно ако се има у виду да се у појединим стручним радовима и извештајима цивилних, односно неваладиних организација које се баве овом проблематиком често наводи да јавни тужиоци не само да не помажу већ напротив одмажу жртви насиља, на пример, утицањем на оштећеног да добро размисли да ли ће поднети кривичну пријаву. С тим у вези треба имати у виду да су јавни тужиоци често изложени некоректној критици, обзиром да подносиоци кривичне пријаве, односно жртве насиља у породици, посебно жене, у току трајања поступка одустају од даљег кривичног гоњења и најчешће као сведоци користе своје законско право из члана 98. ЗКП-а да су ослобођени од дужности сведочења.

Мишљења смо да наше кривично законодавство још увек не штити оштећеног, односно жртву насиља у породици на адекватан начин, имајући у виду бројне недостатке законског текста из члана 194. КЗ, као и динамичан развој права оштећеног у кривичном поступку кроз међународне документе. Тако на пример, Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици и Конвенција Савета Европе о борби против трговине људским бићима у свом наслову укључују реч „борба“ како би се подвукло да Конвенција не пружа само законодавне мере, већ и друге иницијативе које треба предузети у борби против сваког облика насиља. Имајући у виду све наглашенију потребу друштвене заштите од насиља у породици, неадекватну законску регулативу, као и одсуство савремених и ефикасних механизма за његово сузбијање, то сматрамо да треба изналасити нова и боља решења приликом израде законодавних и институционалних мера, у складу са изнетим примедбама. При томе, не треба заборавити да се овим кривичним делом заштићује, пре свега, породица као целина, али и сваки њен члан од насиља предузетог од неког другог члана породице.

СЕНТЕНЦЕ⁵⁸

1. Кривично дело насиље у породици је управљено против личности, тако да више тих дела могу чинити продужено дело само ако су учињена према истом лицу, али не и ако су учињена према више чланова породице.

(Из пресуде Окружног суда у Нишу, Кж бр. 1379/07 од 20.12.2007. године).

2. Због тога што је кривично дело насиља у породици трајно дело-постојаће једно кривично дело, када се врши према истој особи, без обзира да ли је предузета једна или више радњи извршења.

(Из пресуде Окружног суда у Београду, Кж бр. 491/07 од 05.03.2007. године).

3. Кривично дело насиља у породици из члана 194. КЗ може бити извршено и само једном радњом.

(Из пресуде Окружног суда у Нишу Кж. бр. 1022/06 од 25.10.2006. године).

⁵⁸ Станојчић, Г. (2009) Кривични законик са судском праксом, регистром појмова и табеларним приказом кривичних дела, Београд, стр. 84. и 85.

4. Реч је о једном кривичном делу насиља у породици из члана 194. КЗС у случају када је окривљени извршио насиље према својој супрузи и троје своје деце.
(Из пресуде Окружног суда у Београду Кж бр. 1723/06 од 22.06.2006. године).

5. За постојање кривичног дела насиља у породици, није неопходна трајност или виšekратност радње извршења, дело може бити извршено и једним актом насиља према жртви дела.
(Из пресуде ВСС Кзз бр. 46/06 од 15.06.2006. године).

6. Континуитет насиља којим учинилац угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице је услов за остварење кривичног дела насиље у породици.
(Из пресуде Окружног суда у Зрењанину К бр. 120/05 од 02.06.2006. године).

7. Код кривичног дела насиља у породици услов за остваривање овог кривичног дела је континуитет насиља којим учинилац угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице.
(Из пресуде Окружног суда у Зрењанину К бр. 120/05 од 02.06.2006. године).

8. Када окривљени који има пребивалиште у К повремено дође у родно село у општини Ч. где је сувласник једног дела куће, у чијем другом делу живе брат и снаја, па дође до физичког сукоба, не може се појавити као извршилац кривичног дела насиља у породици из члана 118а. ст. 1. КЗРС.
(Из решења Окружног суда у Чачку, Кж бр. 166/06 од 30.05.2006. године).

9. Код кривичног дела насиље у породици конструкција продуженог кривичног дела није могућа кад су радње извршене према различитим оштећеним и постоји онолико дела у стицају колико има оштећених.
(Из пресуде Врховног суда Србије, Кж I бр. 567/06 од 05.04.2006. године).

10. Изведеним доказима је утврђено да је окривљени са оштећеним у брачној заједници, где су односи дуже време поремећени, да је у току поступак развода брака, те да окривљени оштећену дуже време малтретира, вређа и туче, као и да јој је једном приликом нанео лаке телесне повреде, а другом приликом да је почео да је малтретира, вуче за косу и том приликом јој ударио пет шамара.
(Из пресуде Окружног суда у Чачку Кж. бр. 504/04 од 09.02.2005. године).

11. Прекомерно и безразложно брутално кажњавање деце не представља васпитавање деце, већ управо радњу овог кривичног дела.
(Из пресуде Окружног суда у Београду, Кж бр. 2049/04 од 14.09.2004. године).

12. Довољно је да је само једном повређен или угрожен телесни интегритет члана породице за постојање кривичног дела насиља у породици.
(Из пресуде Окружног суда у Београду, Кж бр. 3286/03 од 11.11.2003. године)

13. Када је оптужен у више наврата своје осмомесечно дете које је плакало тукао и тако му нанео преломе костију лобање са оштећењем по живот важних можданих центара, олако држећи да тежа последица неће наступити, па је онесвешћено дете однео у болницу где је оно истога дана умрло од задобијених повреда, извршио је кривично дело насиља у породици.

(Из пресуде Врховног суда Србије, КЖ бр. 1572/03 од 21.10.2003. године).

14. У смислу овог кривичног дела, повредом или угрожавањем телесног или душевног интегритета сматра се и безразложно злостављање деце, забрањивање да се играју са другом децом без разлога, онемогућавање да се играју на отвореном простору, безразложно затварање, онемогућавање нормалних контаката са другим члановима породице.

(Из пресуде Окружног суда у Крушевцу К бр. 118/02 од 24.06.2003. године).

ПРАВНА СХВАТАЊА⁵⁹

Насиље у породици члан 194 став 1 КЗ

Угрожавање телесног интегритета код кривичног дела насиље у породици из члана 194 став 1 КЗ, не мора да има за последицу и наношење телесне повреде оштећеном.

Из образложења:

Окривљени жалбом указује на то да су га оштећене прве напале и да је он поступао у нужној одбрани, те да у првостепеном поступку није утврђено да ли су оштећене претрпеле било какве телесне повреде и да није могуће да ошт. Б.Д. претрпи неколико удараца ногом у предео њених ногу и неколико удараца отвореном шаком, као и хватање за косу, а да при том не настану телесне повреде као последица удараца, а исто се односи и на ошт. Н.Д. Међутим, по оцени Апелационог суда, неспорно је да је критичном приликом окривљени радњама које је предузео угрозио телесни интегритет оштећених, као чланова породице, а које угрожавање не мора да има за последицу и наношење телесних повреда оштећенима.

(Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, КЖ.1 бр. 2524/10 од 26.05.2010. године.).

Насиље у породици члан 194 став 3 у вези става 1 КЗ

Кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3. у вези става 1. Кривичног законика је трајно кривично дело.

Из образложења:

⁵⁹ Билтен судске праксе Апелационог суда у Београду, Крагујевцу, Нишу и Новом Саду, Intermex, Београд, 2010. и 2011. Године.

Пресудом Основног суда у Пожеги окривљени М.М. и Д.М. су оглашени кривим да су у периоду од новембра месеца 2007. године до 5.02.2008. године, дрским и безобзирним понашањем и применом насиља угрожавали спокојство, телесни интегритет члана своје породице, малолетног сина и пасторка, оштећеног С.П., тако што су у више наврата тукли по телу отвореним рукама и прутом малолетног оштећеног, чиме су извршили по једно кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3 у вези става 1 КЗ, иако им је јавном тужбом стављено на терет по једно продужено кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3 у вези става 1 КЗ.

Правилно је првостепени суд применио кривични закон када је окривљене огласио кривим да су извршили по једно кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3 у вези става 1 КЗ, с обзиром да је радња извршења кривичног дела насиље у породици означена трајним глаголом, што подразумева неодређен број чињења.

(Пресуда Основног суда у Пожеги, К.бр.1003/2010 од 01.07.2010. године и пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, Кж1 бр.5069/10 од 28.10.2010. године).

Апелациони суд у Нишу

Правно схватање

Усвојено на седници кривичног одељења Апелационог суда у Нишу дана 09.06.2010.

Ако је окривљени према више лица извршио радње које чине кривично дело насиље у породици из члана 194. КЗ не могу се исте правно квалификовати као јединствено нити као продужено кривично дело насиље у породици већ ће бити онолико кривичних дела колико је оштећених.

Из образложења

Према члану 25. став 1. Устава РС физички и психички интегритет је неповредив, што значи да свако као појединац а не само као члан групе, породице или нације ужива потпуну заштиту свог физичког и психичког интегритета.

Код извршења кривичног дела насиље у породици последица је угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице. Дакле, овим кривичним делом повређују се највиша лична добра па је пасивни субјекат појединац као члан породице. Појединац тиме што је члан породице не губи индивидуалност и његова највиша лична добра се не претварају у некаква колективна добра већ остају лична, те стога и уживају појединачну а не колективну заштиту. Зато се повреда тих личних добара више чланова породице не може сматрати једним нити пак продуженим кривичним делом.

Према одредбама члана 61. став 2. КЗ кривична дела управљена противличности могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена премаистом лицу, што такође искључује постојање продуженог кривичног дела насиље у породици у ситуацији када има више пасивних субјеката. Повреда неких личних добара више лица може представљати једно кривично дело само ако је то изричито прописано. То је на пример код кривичног дела убиства код којег је лишење живота више лица прописано као кривично дело тешко

убиство из члана 114. тач. 11, или код кривичног дела угрожавање сигурности из члана 138. став 2. Како код насиља у породици нема такве одредбе то ако је једном радњом угрожено спокојство, телесни интегритет или душевно стање више чланова породице неће бити једног кривичног дела већ ће их бити онолико колико је пасивних субјеката.

Време извршења код кривичног дела насиље у породици

О постојању кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗи његовим облицима, можемо говорити тек након ступања на снагу Кривичног законика, јер раније кривично законодавство није познавало ово кривично дело.

Из образложења:

Првостепена пресуда је донета уз битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 368. став 1. тачка 11. Законика о кривичном поступку, на којој повреду другостепени суд поводом изјављене жалбе увек пази послужбеној дужности, јер је изрека пресуде неразумљива, противуречно разложима пресуде, а образложење пресуде не садржи јасне и довољно разлоге о свим одлучним чињеницама и примени закона. Пре свега изрека пресуде је неразумљива у погледу времена извршења кривичног дела, јер је окривљени оглашен кривим да је у периоду од 09.12.2004. године до 09.06.2009. године на описани начин дрским и безобзирним понашањем угрозио спокојство и душевно стање свог пасторка, мал. оштећеног Д. М, ако се има у виду чињеница да до 01.01.2006. године, као дана ступања на снагу Кривичног законика ("Службени гласник РС", број 85 од 06.10.2005. године), раније кривично законодавство није познавало ово кривично дело, те је у том смислу нејасна и правна квалификација кривичног дела за које је окривљени оглашен кривим.

(Пресуда Основног суда у Врању К.бр.2300/10 од 17.05.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1.бр.4283/10 од 03.06.2011. године).

Кривично дело насиље у породици из члана 194. КЗ

Извршилац кривичног дела насиље у породици из члана 194. КЗ као и пасивни субјекат може бити само члан породице.

Из образложења:

Наиме, одредбама члана 112. тачка 28. Кривичног законика прецизирано је да се чланом породице сматрају, између осталих браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству.

Имајући у виду напред наведено, евидентно је да првостепена пресуде нема разлоге о одлучним чињеницама, због чега је захваћена битним повредама одредаба кривичног поступка из члана 368. став 1. тачка 11. ЗКП-а. Наиме, извесно је да се законски, у смислу битних обележја предметног кривичног дела, ванбрачни партнери могу сматрати чланом породице само ако живе у заједничком домаћинству. Ово је битна чињеница јер извршилац предметног кривичног дела, као и пасивни субјекат, може бити само члан породице. Због напред наведеног, образложење пресуде је у супротности са изреком пресуде, па је и она таква да се са сигурношћу не може испитати. Ово из разлога што првостепени суд, у изреци пресуде наводи да је кривично дело извршено према бившој ванбрачној супрузи, а овакво утврђење се налази и у чињеничном стању образложења пресуде на страни 4, пасус 5. На страни 5 образложења побијане пресуде, првостепени суд поклања веру исказу сведока оштећене С.М. да је иста са окривљеним живела у ванбрачној заједници до августа 2009. године. На страни 6 првостепене пресуде, у задњем пасусу, суд даје правну квалификацију овог дела, а при томе се уопште не осврће на део одбране окривљеног из које произилази да је исти након напуштања ванбрачне заједнице отишао да живи у Нови Сад. Управо из оваквих разлога се пресуда не може са сигурношћу испитати, јер се не може утврдити да ли су окривљени и оштећена живели у заједничком домаћинству у време инкриминисаног догађаја или не, а што је одлучна чињеница од чијег правилног утврђења зависи постојање кривичног дела.

(Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж I 6244/10 од 19.01.2011. године).

Кривично дело насиље у породици из члана 194 КЗ

Кривично дело насиља у породици могу извршити и оба брачна друга, један према другом.

Из образложења:

Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је употребом силе угрожавао телесни и душевни интегритет члана породице - своју супругу на тај начин што је исту свакодневно психички малтретирао говорећи јој да је зове Лешће и покојна мајка, зашто се не убије и да је луда, при томе је без разлога удара песницама у пределу главе, а са собом увек носи кухињски нож или дрвену мотку на који начин код оштећене изазива стах од евентуалне употребе, па је код оштећене оваквим поступањем оптуженог дошло до угрожавања душевног интегритета.

Оптужена је оглашена кривом да претњом да ће напасти живот и тело угрожава спокојство или душевно стање члана своје породице- свога супруга, у овом поступку првоокривљеног, на тај начин што је истог свакодневно психички и физички малтретирала, тако што га је ударала песницама док лежи, више пута му је претила ножем, чак и замахивала ножем према њему, на који начин је код оштећеног оваквим поступањем оптуженог дошло до угрожавања душевног интегритета. Обоје окривљених су оглашени кривим да су извршили по једно кривично дело насиље у породици и то прво окривљени из члана 194. став 2 у вези са ставом 1 КЗ РС, а друго окривљена из члана 194. став 1 КЗ РС.

(Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3062/06 од 21.11.2006. године и пресуда Трећег општинског суда у Београду К.188/06 од 19.05.2006. године).

**Кривично дело насиље у породици
из члана 194 став 3 у вези става 2 КЗ**

Тешка телесна повреда као тежа последице ће постојати и када се оштећена повредила приликом бекства ради избегавања сукоба са својим супругом.

Из образложења:

Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело насиље у породици из члана 194 став 3 у вези става 2 КЗ. Окривљени је ово дело извршио тако што је применом насиља угрозио телесни интегритет своје супруге на тај начин што је након расправе електричном бушилицом, средством подобним да тело тешко повреди и здравље тешко наруши насрнуо на оштећену у намери да је повреди након чега је ради избегавања сукоба, оштећена скочила са терасе задобивши приликом пада на земљу тешку телесну повреду у виду прелома десне петне кости и прелома кости леве руке.

Неосновани су жалбени наводи браниоца окривљеног да тешка телесна повреда која је наступила услед пада оштећене са терасе односно након што је оштећена искочила са терасе нису у директној узрочној последичној вези са нападом окривљеног те стога и не стоји правна квалификација из става 3. члана 194 КЗ. Ово стога што се узрочна веза управо заснива на томе да је окривљена, избегавајући напад на једини могући начин на који је то могла да изврши искакањем са терасе, задобила предметне повреде.

(Пресуда Окружног суда у Београду КЖ 2978/06 од 08.11.2006. године и пресуда Општинског суда у Младеновцу К 225/06 од 22.08.2006. године).

**Продужење трајања мера заштите
од насиља у породици**

Мере за заштиту од насиља у породици се основано продужавају уколико код жртве и даље постоји страх од понављања насиља.

Из образложења:

Првостепени суд је погрешно одбио тужбени захтев тужиља за продужење изречених мера насиља у породици преко периода од 6 месеци са образложењем да оне нису трпеле физичко насиље и злостављање, те да је отуда временски период од 6 месеци довољан да се постигне сврха изречене мере заштите од насиља у породици. Сагласно основаним наводима жалбе тужиља, Породични закон у члану 198. не прави разлику у погледу одређивања дужине трајања мера заштита од насиља у породици у односу на чињеницу да ли је жртва насиља трпела физичко или психичко насиље и наведена околност није одлучујућа за правилно одмеравање дужине трајања мера заштите од насиља у породици. Одлучујућа чињеница која у сваком конкретном случају опредељује правилно

одређивање дужине трајања мере заштите од насиља у породици јесте у ком периоду трајања те мере се постиже њена законом одређена сврха. Сврха заштитних породично правних мера јесте да се њиховом применом спречи поновно извршење насиља у породици, да се обезбеди нужна заштита физичког и психичког интегритета, здравља и личне безбедности члана породице изложеног насиљу, као и да се отклоне околности које погодују или подстичу понављање насиља, односно извршење, других видова насиља. Из наведеног произилази да се мере од заштите насиља у породици основано продужавају уколико код жртве и даље постоји страх од понављања насиља. Према мишљењу Центра за социјални рад, постоји висок ризик рецидива насиља туженог у конкретном случају, и то с обзиром на то да и малт. тужиле имају страх да ће се насиље оца према њима поновити уколико се он врати у стан. Имајући у виду чињеницу да и даље постоји страх од малт. тужилца од рецидива насиља, а у одсуству околности које би указивале на то да би тужени престао са радњама психичког насиља према њима у периоду од 6 месеци, по оцени овог суда, сврха изречених мера у конкретном случају може се постићи њеним одређивањем у максималном законском трајању од годину дана. Стога је жалба тужилца усвојена и првостепена пресуда, применом члана 380. тачка 4. ЗПП-а, преиначена као у изреци.

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, пословни број Гж. 2-281/11 од 26.05.2010. године).

Изрицање мере заштите од насиља у породици у случају сумње на сексуално злостављање малолетног детета

Породични закон - члан 198. став 2. тачка 3., члан 199. и члан 266. Постојање минимума сумње

Сентенца

Испуњени су услови за изрицање мере заштите од насиља у породици и кад постоји само минимум сумње на сексуално злостављање малолетног детета од стране оца.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, малолетни Б. Рођен је...Тужилца са малолетним Б. живи код својих родитеља у комфорном двособном стану у власништву родитеља. Тужени живи са мајком у двособном стану у власништву његових родитеља. Од престанка заједнице живота странака (14.04.2004. године), виђање сина и оца се одвијало у просторијама Центра за социјални рад у (...), где је дете доводио деда по мајци. По разводу брака, виђање се одвијало на начин ближе описан у нижестепеним пресудама. У току лета 2007. године, по виђењу са оцем, дете је, по мишљењу мајке, показало неуобичајено понашање. Због тога се мајка обратила Инцест траума центру, који су је упутили на Центар за социјални рад. Мишљење је дао и тим вештака Клиничког центра В. Мишљење овог тима је да се сексуално злостављање малолетног Б. од стране оца у узрасту од три године не може са сигурношћу искључити, али након обављеног вештачења и увида у грубо поремећене односе између родитеља закључује да је већа вероватноћа да се злостављање није догодило. Стручњаци овог тима су указали на

немогућност давања закључка са потпуном извесношћу да је дечак био изложен сексуалном злостављању од стране оца, јер је развој дечака психопатолошки неупадљив и код њега се не запажају израженије психичке последице сексуалног злостављања, што не искључује могућност да је сексуалног злостављања од стране оца било. Стручњаци нису били у стању да раздвоје шта се заиста догодило, а шта је резултат дететове маште. Они указују на изразиту сугестибилност деце на узрасту од три до пет година и сматрају да протек времена од евентуалног догађаја до испитивања детета отежава утврђивање чињеница. Није било знакова физичког злостављања.

Код овако утврђеног чињеничног стања, правилно је другостепени суд применио материјално право када је усвојио и одредио привремену меру на основу члана 198. став 2. тачка 3. Породичног закона (даље Закон), тако што је забранио туженом приближавање малолетном детету, осим у просторијама Центра за социјални рад.

Тачни су ревизијски наводи да је сврха заштитних мера ослобађање од траума и опоравак од задобијених повреда, да оне треба да створе услове у циљу превазилажења настале ситуације и стабилизације међусобних односа. Међутим, по оцени Врховног касационог суда сврха заштитне мере је пре свега спречавање настанка трауме или повреде. Мере заштите морају бити ефикасне и сврсисходне како би могле остварити свој циљ на плану превенције, како посебне тако и опште, а њихов крајњи циљ је заштита породице као основне али и најзначајније заједнице људског друштва, како као целине тако и сваког њеног члана појединачно. У овом случају, супротно ревизијским наводима, минимум сумње постоји. Он се огледа у мишљењу тима вештака Клиничког центра В. који нису могли са сигурношћу искључити сексуално злостављање малолетног детета од стране оца. Управо то представља основ за одређивање мере заштите. С обзиром да је мера одређена на годину дана, правилна је оцена другостепеног суда да ће то време створити услове за развијање самосвести и способности малолетног детета да уочава догађаје и о њима прича и да се заштити од евентуалног повређивања његове личности и његовог интегритета. Овај период има значење и за туженог у вези схватања озбиљности родитељске улоге у понашању са малолетним дететом. На овај начин, и по оцени Врховног касационог суда, одлука је донета у најбољем интересу детета (члан 266. Закона), коме морају бити подвргнути интереси свих осталих чланова породице.

Осим тога, нису угрожена права туженог као родитеља јер му је омогућено виђање са малолетним дететом у просторијама Центра за социјални рад. При томе се наглашава да је мера ограниченог трајања (годину дана), а да је одлука подложна промени, што значи да се може продужавати све док не престану разлози због којих је одређена (члан 199. Закона), а може и престати пре истека времена, ако престану разлози због којих је одређена.

(Пресуда Врховног касационог суда, Рев 2857/2010 од 09.06.2010. године).